

Uuringu

Kajakad Keila linnas ja selle lähiümbruses ning nendest
põhjustatud probleemide võimalikud lahendused

LÕPPARUANNE

Vaatlusperiood: 01. detsember 2008 – 30. november 2009

Eet Tuule

Eesti Ornitoloogiaühingu auliige

Tallinna Linnuklubi liige

eet@tallinna-linnuklubi.ee

55579854

Aarne Tuule

Eesti Ornitoloogiaühingu liige

Tallinna Linnuklubi juhatuse liige

BSc loodusteadustes keskkonnakorralduse erialal

aarne@tallinna-linnuklubi.ee

58002869

Tallinn 2009

Sisukord

1. Lühiülevaade aruandlusperioodist 01.09.2009 – 30.11.2009	3
1.1 Uuringu programmi täitmine	3
1.2 Välitööde metoodika	3
1.3 Lühikokkuvõte vaatlustulemustest	4
1.3.1 Keila linn	4
1.3.2 Karjaküla karusloomafarm	5
1.4 Arutelu	6
2. Vaatlusaasta kokkuvõte perioodist 01.12.2008 – 30.11.2009	6
2.1 Uuringu programmi täitmine	6
2.2 Välitööde metoodika	7
2.3 Lühikokkuvõte vaatlustulemustest	8
2.3.1 Keila linn	8
2.3.2 Karjaküla karusloomafarm	11
3. Arutelu	15
3.1 Naerukajakas	16
3.2 Kalakajakas	17
3.3 Hõbekajakas	18
3.4 Merikajakas	23
4. Kajakatest põhjustatud probleemide võimalikud lahendused	23
4.1 Kajakatest põhjustatud probleemide peamised põhjused	23
4.2 Kajakatest põhjustatud probleemide lahendusvõimalused Karjaküla karusloomafarmis	25
4.3 Kajakatest põhjustatud probleemide lahendusvõimalused Keila linnas	27
4.4 Ülevaade lindude ohjamise meetoditest	31
Kasutatud kirjandus	36
Lisa 1. Joonised.	37
Lisa 2. Aruandlusperioodi jooksul Keila linnale saadetud linnuteated	49

1. Lühiülevaade aruandlusperioodist 01.09.2009 – 30.11.2009

1.1 Uuringu programmi täitmine

2009.a. sügiskuudel (01.09.2009 – 30.11.2009) toimusid välitööd uuringu raames järgmistel päevadel: 05., 10., 12., 16. ja 26. septembril, 3., 10., 20., 24. ja 30. oktoobril ning 03., 04., 11., 19. ja 27. novembril. Septembris 5, oktoobris 5, novembris 5 ning kokku seega 15 päeval. Välitööde mahuks kujunes septembris 21,5 tundi, oktoobris 24,5 tundi ja novembris 22,0 tundi. Sügiskuudel kokku seega 68,0 tundi. Andmetöötlus ja aruandlus võttis aega septembris 40,5 tundi, oktoobris 28,5 tundi, novembris 49,5 tundi ning kokku seega 118,5 tundi. 140 normtunni asemel tuli sügiskuudel üldse töötunde kokku 186,5 tundi (septembris 62,0; oktoobris 53,0 ja novembris 71,5 tundi).

1.2 Välitööde metoodika

Välitööd toimusid algselt planeeritud 12 päeva asemel 15 päeval, kusjuures ka sügisperioodil toimusid vaatlused põhiliselt varajastel hommikutundidel või siis hommikupoolikutel. See tagas kajakate maksimaalsete arvukuste ja – mis kõige tähtsam – omavahel võrreldavate andmete saamise. Vaatamata sellele, et kahel esimesel sügiskuul olid kajakad Keilas jätkuvalt arvukalt esindatud, jäi ka nüüd lisaks linnale pideva tähelepanu alla praktiliselt kogu endine vaatluspiirkond: Kulna, Niitvälja, Tuulna, Tõmmiku, Tutermaa, Kumna, Harku, Vääna, Valingu, Jõgisoo, Tuula ja Ohtu. Samuti mererannik – peamiselt Lohusalu ja Lahepere lähed, vähesemal määral Pakri poolsaar. Eriti aga Karjaküla karusloomafarm ja selle ümbrus. Välitööde käigus keskenduti peale kajakate arvukuse hindamise ka kõigile teistele olulisematele aspektidele, nagu nende liigiline koosseis, liikumised vaatlusalal ja ringihulkumiste võimalikud põhjused, toitumine, ööbimine, lindude päevarütm, puhkepaikade valik jne.

1.3 Lühikokkuvõte vaatlustulemustest

Kolme sügiskuu (september – november) 15 vaatluspäeva jooksul loendati välitööde käigus vaatluspiirkonnas kokku 165943 kajakat: hõbekajakaid 163823 isendit, naerukajakaid 925 isendit, kalakajakaid 1142 isendit ja merikajakaid 53 isendit.

1.3.1 Keila linn

Keila linnas registreeriti kokku 18405 kajakat (11,09% vaatlusperioodi jooksul nähtud kajakate üldarvust): hõbekajakaid 17889 isendit (10,92% liigi üldarvust), naerukajakaid 64 isendit (6,92% liigi üldarvust), kalakajakad 446 isendit (39,05% liigi üldarvust) ja merikajakaid 6 isendit (11,32% liigi üldarvust).

Keila linnas oli hõbekajakate arvukus esialgu jätkuvalt kõrge, langedes märgatavalt alles novembris (lisa 1, joonis 2). Siis muutus esinemine palju juhuslikumaks ning endisest sagedamini võis kajakaid vaid kohalikel ülelendudel vaadelda. Peatuti siiski ka majakatustel, ent suhteliselt lühiaegselt ja enamasti linna põhjaservas. Side linnaga oli aga märgatavalt lõdvenenud. Kui juulis-augustis leidsid Harju KEK-i territooriumi hoonete katused hõbekajakate poolt puhke- ja ööbimispaigana massilist kasutamist, siis septembris registreeriti sealsetel katustel peatumas vaid kahte salgakest. Hiljem esines liik seal vaid ülelendudel. Katustel puhkajad ja ööbijad olid Paldiski mnt, Uus-Paldiski mnt ja Luha tn piirkonda üle kolinud, kusjuures algul – eriti septembris – eelistati Keskväljaku ning Luha, Põhja, Piiri ja Vasara tänavate maju. Oktoobri keskel tõusis Keila jõgi kallastesse ning ujutas jõeluha järjekordselt üle ning nüüd peatuti valdavalt vastu luhta paiknevatel majadel.

Teatud hooned olid sügiskuudel puhkepaigana ilmselgelt eelistatud. Üheks selliseks osutus Keila Kultuurikeskus, mille katusel ööbis näiteks ööl vastu 05.09 80 ja ööl vastu 10.09 20 kajakat. Üldiselt oli lindude esinemispilt küllaltki muutlik: vahel tukuti kuskil hulganisti tihedalt koos, vahel paikneti aga paljudel katustel hajuli laiali.

Keilas sügiskuudel kohatud hõbekajakatest loendati paikseid linde (ööbijad, puhkajad või toitujad) kokku 16410 isendit (ehk 91,73%). Toitumas vaadeldi liiki harva – kokku vaid 76 isendit ning reeglina kusagil murul, kuid mitte kunagi inimeste toidujäätmetest, sest neid Keila linnas kajakate jaoks saadaval polnud. Seega oli ka sügisel liigi linnatuleku põhjuseks vaid hoonete katustel puhkamine ja sageli ka ööbimine. Sügise edenedes päevad lühenesid ning kuna kajakate toitumistingimused üldse halvenesid, siis jäi neil niisama tukkumiseks või sulestiku korrastamiseks järjest vähem aega.

Kalakajaka esinemispilt osutus teistest kajakaliikidest märgatavalt erinevaks – linnas vaadeldi ligi 40% liigi koguarvust ning lisaks registreeriti 446 linnust 445 isendit toitekülastajana. Selline olukord oli tingitud asjaolust, et 03.10 täheldasime Luha tänava piirkonnas 400 isendit ja 10.10 sealsamas 45 isendit murul toitumas. Liigil toimus sel ajal intensiivne läbिरänne ning tüüpilise põllul või rohumaa del toitujana eelistab ta siis just sellist biotoopi.

1.3.2 Karjaküla karusloomafarm

Väljaspool linna kohatud kajakatest jäi ka sügisel rõhuv enamus kohatud lindudest Karjaküla arvele: 14 sealsel vaatluspäeval (omavahel võrreldavaid loendusi 13 hommikul) registreeriti 140319 isendit (84,56% kajakate üldarvust), kusjuures ülekaalukalt arvukaimalt olid esindatud jälle hõbekajakad – 139900 isendit (85,40% liigi üldarvust) (lisa 1, joonis 1). Lisaks õnnestus teiste hulgast eristada 45 merikajakat (ehk 84,91% liigi üldarvust). Naerukajakaid loendati karusloomafarmis 352 isendit (38,05% liigi üldarvust) ja kalakajakaid vaid 22 isendit (tähtsusetu 1,93% liigi üldarvust). Kaks viimast liiki tegutsesid aeg-ajalt ka siin-seal avatud kultuurmaastikul, kus toituti ja puhati, vahel ka ööbiti. Enamasti ööbiti siiski merel, ent muidugi ka mujal, näiteks Harku järvel. Korduvalt vaadeldi hõbekajakaid varahommikuti pika lindina ka järve tagant – kas siis Tallinna lähelt või Tallinna mereäärsete hoonete katustelt – karusloomafarmi suunas lendamas.

Juulikuus Karjaküla karusloomafarmis tegutsevate hõbekajakate ootamatult kõrgele kerkinud arvukus saavutas 2. augustil 22000 isendiga maksimumi, laskus siis kuu jooksul tasapisi ühtlaselt allapoole, et septembris taas veidi tõusta. Nüüd järgnes perioodil 16.09 –

10.10 Karjakülas 17500 – 19000 hõbekajakaga uus kõrgarvukus. Lindude hilisem hulk püsis allpool 10000 isendi piiri, näidates üldiselt languse tendentsi. Kõige vähem registreeriti liiki 11.11 ehttalvistes oludes – vaid 4600 paikset isendit.

1.4 Arutelu

Kajakate esinemispilt sügiskuudel sobis eelnevate vaatluste põhjal tehtud prognoosidega hästi kokku. Seda eriti hõbekajakate arvukuse ja käitumise suhtes, nii Keila linnas kui ka Karjakülas. Ka ülejäänud kajakaliikide sügisene esinemine kujunes ootuspäraseks. Siiski, kala- ja naerukajakate arvukus jäi oodatust mõnevõrra vähesemaks, aga nii oli käesoleval aastal kogu Põhja-Eestis. Seega olid ümbruskonna põllud suhteliselt kajakatühjad, sest hõbekajakad eelistasid endiselt pigem karusloomafarmist kui avatud kultuurmaastikult toitu hankida. Pikem arutelu esitatakse aastakokkuvõtte vastavas peatükis.

2. Vaatlusaasta kokkuvõtte perioodist 01.12.2008 – 30.11.2009

2.1 Uuringu programmi täitmine

Kogu aruandlusperioodi jooksul (01.12.2008 – 30.11.2009) toimusid välitööd uuringu raames järgmistel päevadel: 02., 07., 12., 20. ja 28. detsembril, 3., 10., 15., 17., 21. ja 27. jaanuaril, 05., 12., 20. ja 25. veebruaril, 02., 08., 13., 21. ja 27. märtsil, 2., 5., 9., 15., 20. ja 29. aprillil, 04., 09., 15., 20., 24. ja 27. mail, 08., 12., 17., 18., 20., 22. ja 27. juunil, 1., 4., 7., 8., 14., 18., ja 23. juulil, 02., 13., 20., 25. ja 31. augustil, 05., 10., 12., 16. ja 26. septembril, 3., 10., 20., 24. ja 30. oktoobril ning 03., 04., 11., 19., 25. ja 30. novembril.

Talvekuude välitööde mahuks kujunes 15 päeval 49,5 tundi, kevadkuude välitööde mahuks 17 päeval 76,0 tundi, suvekuude välitööde mahuks 19 päeval 87,0 tundi ja sügiskuude välitööde mahuks 15 päeval 68,0 tundi. Andmetöötluse ja aruandluse ajakulu oli talvekuudel 57,5 tundi ja töötunde tuli kokku seega 107 tundi. Kevadkuudel oli andmetöötluse ja aruandluse ajakulu vastavalt 95,0 ja 171,0 tundi, suvekuudel vastavalt 110,75 ja 197,75 tundi ning sügiskuudel vastavalt 118,5 ja 186,5 tundi. Aasta jooksul teostati

välitöid 66 päeval, kokku 280,5 vaatlustunni ulatuses, kusjuures andmetöötluse ja aruandluse ajakulu oli kokku 381,75 tundi ning koos välitöötundidega üldse kokku 662,25 tundi (tööprogrammis ettenähtud normtunde 560). Lisaks võib nentida, et suurem osa põhiaruandest valmis detsembris ning neid tunde pole siin arvesse võetud.

Ornitoloogilise olukorra uute arengute korral on sellest teavitatud Keila linnavalitsust (vt lisa 2). Neist 9 teadet on ka Keila linna kodulehel ja Keila lehes avaldatud. 14.08.2009 teates sai linnelanikelt küsitud, mida nad arvavad kajakate probleemist Keila linnas. Paraku osutus linlaste tagasiside oodatust kesisemaks. 04.11.2009 korraldati koos Keila linna keskkonnanõunik Ülle Linduse ja Keskkonnainspeksiooni esindaja keskkonnainspektor Andrus Vesiojaga kontrollreid Karjaküla karusloomafarmi. Päev varem anti linnavalitsuses abilinnapea Enno Felsile, linna keskkonnanõunik Ülle Lindusele, pressiesindaja Valdur Vachtile ja linnaaednik Inge Angerjasele ülevaade linnu-uuringu tegemistest ja hetkeseisust.

2.2 Välitööde metoodika

Välitööd toimusid kogu aruandlusperioodi jooksul ettenähtud programmi alusel ning lisaks Keilale teostati aastaringseid vaatlusi linna lähiümbruses: Karjaküla, Kulna, Niitvälja, Tuulna, Tõmmiku, Tutermaa, Kumna, Harku, Vääna, Valingu, Jõgisoo, Tuula ja Ohtu piirkondades. Periooditi väisati veel kajakate esinemiskohti mere ääres – Türisalu pank, Keila-Joa ja Lohusalu sadamaid, Laulasmaa ja Kersalu randa ning Pakri poolsaart. Samuti Harku ja Tõlinõmme järve. Põhilised vaatlused toimusid Keila linnas ja Karjaküla karusloomafarmi juures. Välitöid teostasid mõlemad vaatlejad alati koos, vastavalt vajadusele viibiti mõnikord üheaegselt ka eri paigus – näiteks lindude liikumisteede täpsemaks kaardistamiseks. Liiguti autoga ja jalgsi ning kasutati binokleid, vaatlustoru, fotoaparaati ja vajadusel ka teisi abivahendeid.

Vaatluskohad ja -metoodika sõltusid aastaegadest ja kajakate arvukusest, näiteks talvel osutus linn kajakatest praktiliselt tühjaks ning seepärast kujunes vaatluste peamiseks eesmärgiks karusloomafarmi külastavate hõbekajakate arvukuse kindlakstegemine. Sama oluline oli siis hankida teavet ka hõbekajakate käitumise, päevarütmi ja toitumise kohta.

Lindude kevadrände ajal ja pesitsusperioodi saabudes kulus hulk aega kajakate võimalike peatus- ja pesapaikade kontrollimise peale. Vaatamata sellele, et pesitsusperioodil olid kajakad Keila linnas juhuslikeks külalisteks, hoiti majakatustel pidevalt silma peal. Töömahukaks teemaks kujunes ka kajakate ringihulkumiste kindlaks tegemine. Kui hõbekajakad suvel arvukamalt linna ilmusid, asetus vaatluste pearõhk Karjaküla kõrval Keilasse.

2.3 Lühikokkuvõte vaatlustulemustest

01.12.2008 – 30.11.2009 kestnud uuringu 66 vaatluspäeva jooksul loendati välitööde käigus vaatluspiirkonnas kokku **403629 kajakat: hõbekajakaid 390800** isendit (ehk 96,82% kajakate üldarvust), naerukajakaid 10799 isendit, kalakajakaid 1898 isendit ja merikajakaid 132 isendit.

2.3.1 Keila linn

Keila linna piirides registreeriti kokku 31193 kajakat (7,73% kajakate üldarvust): hõbekajakaid 30546 isendit, (7,82% liigi üldarvust), naerukajakaid 191 isendit (1,77% liigi üldarvust), kalakajakad 446 isendit (23,50% liigi üldarvust) ja merikajakaid 10 isendit (7,58% liigi üldarvust). Hõbekajaka arvukuse aastane kõikumine on esitatud lisas 1, joonisel 4.

Talvekuudel (detsembrist veebruarini) kohati Keilas vaid 62 hõbekajakat. Ööbimist täheldati ühel juhul – 02. detsembril (20 isendi ühisööbimine). Haljasalal toituvaid kajakaid oli linnas ainult 4 ning paikselt puhkajaid vaid 1. Ülejäänud 37 isendit viibisid kohalikel ülelendudel. Seega jäi kajakate talvine arvukus linnas tähtsusetuks, kusjuures põhiline esinemine toimus detsembris. Jaanuaris vaadeldi liiki vaid ühel juhul (6 isendit ülelennul) ning seejärel alles 25. veebruaril. Samal ajal olid Tallinnas mõned pesitsusterritooriumid juba hõivatud.

Kevadkuudel (märtsist maini) jätkus samalaadne ja vaid mõnevõrra arvukam esinemine – linnas registreeriti 126 isendit ehk vaid 0,46% kevadperioodil uuringu käigus loendatud

kajakate üldarvust. Keilas kohatud 56 hõbekajakast oli paikseid tegutsejaid 17 isendit (5 isendit ka murul toitumas) ja kohalikke ülelendajaid 39 isendit, 70 naerukajakast vastavalt 31 isendit (murul toitujaid 10 isendit) ja 39 isendit. Linna majakatustel ööbimist ega pesitsemist ei täheldatud.

Suvekuudel (juunist augustini) oli pilt sootuks teine: kokku registreeriti linnas 12600 kajakat – täpselt sada korda rohkem kui kevadel. Ülekaalukalt arvukaimaks osutus 12539 isendiga hõbekajakas, kusjuures paiksetena loendati 11379 lindu (kindlaid ööbijaid sealhugas 4307 ja toitujaid 215 isendit). Suvel täpsustusid vaatlusandmed ühe hõbekajaka paari pesitsemise kohta Keila linnas 2009.a: 04.07 hommikul avastasid käesoleva töö autorid Keskpargis asuva veetorni katuselt kolm lennuvõimetut, kuid juba ringijooksvat poega. Tornile lähenedes pikeeris üks ärritatud vanalind peade kohal, teine isend viibis poegade juures. Eelnenud haudeperioodi jooksul oskas see paar igatahes märkamatuks jääda. Seda küll tänu asjaolule, et pesa asus kõrgel ning altpoolt mittenähtavas kohas, aga samas tõendas see liigi head varjatud tegutsemisoskust pesitsusperioodil. Selle pesakonna lennuvõimestumise edukuse kohta andmed kahjuks puuduvad, aga pretsedent oli siiski loodud. Lisaks registreeriti linnas suvel 57 naeru- ja 4 merikajakat.

Sügiskuudel (septembrist novembrini) kajakate arvukas esinemine Keilas jätkus: kokku loendati linnas 18405 lindu. 17889 isendiga domineerisid jällegi hõbekajakad – paiksetena läks kirja 16410 lindu (kindlaid ööbijaid 11172 isendit ja toitujaid ainult 76 isendit ning tavapäraselt murul). Ülejäänud kajakaliigid olid järjekordselt suures vähemuses: merikajakas – 6 isendit, naerukajakas – 64 isendit ja kalakajakas – 446 isendit. Viimase esinemispilt osutus teistest kajakatest märgatavalt erinevaks – linnas vaadeldi ligi 40% liigi koguarvust, kusjuures toitekülastena registreeriti koguni 445 isendit. Selline olukord tulenes asjaolust, et 03.10 täheldati Luha tänava piirkonnas 400 isendit ja 10.10 sealsamas 45 isendit murul toitumas. Liigil toimus sel ajal intensiivne läbiränne ning tüüpilise põllul või rohumaadel toitujana eelistab ta sel ajal just sellist biotoopi.

Kogu aruandlusperioodi jooksul Keilas vaadeldud hõbekajakad olid valdavalt paiksed tegutsejad – 27826 isendit (ehk 91,10% lindudest). Linnas toitumas (alati kusagil murul) vaadeldi liiki harva, kokku täpselt vaid 300 isendit. Kajakate tegutsemisäljed näitasid

siiski, et tegelikult toituti juuli teisel poolel ja augustis oma puhkepaikade vahetus läheduses (näiteks Harju KEK-i territooriumil) murul mõnevõrra sagedamini. Ent mitte kunagi inimeste toidujäätmetest, sest neid Keila linnas kajakate jaoks saadaval lihtsalt polnud. Kindlate ööbijatena registreeriti küll 15500 lindu, ent eeldatavasti oli nende arv siiski suurem. Ülelennud olid ülivaldavalt seotud kohaliku maastikuga. Ülejäänud kajakaliikide linnas esinemine osutus sisuliselt tähtsusetuks.

Suve algul olid hõbekajakad Keilas küll igapäevased esinejad, kuid märkimisväärsel arvul ilmusid nad linna alles alates 20. juunist. Ka siis esineti esialgu küllaltki juhuslikult ja sageli tiirutati siin-seal ringi või lennati vaid üle linna. Harju KEK-i territooriumil olevatele katustele ilmusid kajakad (Jaan Sei suulisel teatel) õhtuti juuni lõpupäevil. 04.07 varahommikul loendati linna katustel 65 paikset lindu ning edaspidi tõusis kajakate hulk kuu esimesel poolel loenduste põhjal 431 isendini, püsid juuli teisel poolel 668 - 690 isendi piires (mõlemal perioodil täielikke loendusi kolmel hommikul). Augustikuu loendushommikutel kerkis liigi arvukus aga ootamatult kõrgele, kõikudes kahel esimesel dekaadil 1770 ja 3530 hõbekajaka vahel. Kuu viimasel dekaadil laskus see siiski 870 - 965 isendini.

Liigi peamiseks tegutsemispiirkonnaks kujunes suvekuudel linna põhjaserv: Harju KEK-i territoorium (lisa 1, joonised 20 ja 24) ning Uus-Paldiski maantee ja Paldiski maantee ning Luha tänava vahele jäävad hooned (lisa 1, joonised 19 ja 24). Vähemalt paaril korral ööbiti hulganisti ka Rõõmu Kaubamaja ja selle naaberhoonete katustel. Juunis-juulis olid kajakad peaaegu öö läbi suhteliselt ärkvel ja nende tegelik uneaeg võis väga lühikeseks jääda. Tihti toimusid isegi suuremad asukohavahetused varahommikuse või hilisõhtuse videviku ajal ning seetõttu oli nende kindlat ööbimist nii mõneski paigas sageli raske konstateerida.

Sügisel püsis hõbekajakate arvukus esialgu jätkuvalt kõrgena, langedes märgatavalt alles novembris. Siis muutus esinemine palju juhuslikumaks ning endisest sagedamini võis kajakaid vaid kohalikel ülelendudel vaadelda. Peatuti siiski ka majakatustel, ent suhteliselt lühiaegselt ja enamasti linna põhjaservas. Side linnaga oli aga märgatavalt lõdvenenud. Kui juulis-augustis leidsid Harju KEK-i territooriumi hoonete katused hõbekejade poolt puhke- ja ööbimispaigana massilist kasutamist, siis septembris registreeriti sealsetel

katustel peatumas vaid kahte salgakest. Hiljem esines liik seal vaid ülelendudel. Katustel puhkajad ja ööbijad olid selleks ajaks Paldiski maantee, Uus-Paldiski maantee ja Luha tänava piirkonda üle kolinud, kusjuures algul – eriti septembris – eelistati Keskväljaku ning Luha, Põhja, Piiri ja Vasara tänavate maju (lisa 1, joonis 24). Oktoobri keskel tõusis Keila jõgi kallastesse ning ujutas jõeluha järjekordselt üle ning nüüd peatuti valdavalt vastu luhta paiknevatel majadel. Teatud hooned olid sügiskuudel puhkepaigana ilmselgelt eelistatud. Üheks selliseks osutus Keila Kultuurikeskus, mille katusel ööbis näiteks ööl vastu 05. septembrit 680 ja ööl vastu 10. septembrit 520 kajakat. Üldiselt oli lindude esinemispilt küllaltki muutlik: vahel tukuti kuskil hulganisti tihedalt koos, vahel paikneti aga paljudel katustel hajuli laiali.

Seega oli ka sügisel liigi linnatuleku põhjuseks vaid hoonete katustel puhkamine ja sageli ka ööbimine. Sügise edenedes päevad lühenesid ning kuna kajakate toitumistingimused üldse halvenesid, siis jäi neil niisama tukkumiseks või sulestiku korrastamiseks järjest vähem aega. Põhiliselt ilmusid linnud õhtuti oma peatuspaikadesse ja hommikuti nad sealt enamuses ka lahkusid, kuid nii esinemiskohad kui ka kajakate päevarütm võisid sageli muutuda. Vahel siirduti juba varahommikul pika lindina Karjaküla poole, teinekord lösutas 50 – 80% Keilas ööbinud või puhkuseks peatunud lindudest ka hilishommikul ikka veel katustel. Toitu leidus suvel kõikjal küllaldaselt, linnud said oma päevased toiduvajadused suhteliselt kiiresti rahuldatud ning niisama tukkumiseks või sulestiku korrastamiseks jätkus aega piisavalt.

2.3.2 Karjaküla karusloomafarm

Väljaspool linna kohatud kajakatest jäi rõhuv enamus loomulikult Karjaküla arvele: 59 sealsel vaatluspäeval (omavahel võrreldavaid loendusi 56 hommikul) registreeriti seal 356809 isendit (86,67% uuringu käigus loendatud kajakate üldarvust), kusjuures ülekaalukalt kõige arvukaimalt olid esindatud hõbekajakad – 349471 isendit (89,42% liigi üldarvust). Lisaks õnnestus eelmiste massist eristada 118 merikajakat (ehk 89,39% liigi üldarvust). Naerukajakaid sai karusloomafarmis loendatud 7138 isendit (38,62% liigi üldarvust) ja kalajakaid vaid 82 isendit (3,63% liigi üldarvust). Hõbekajaka arvukuse aastane kõikumine on esitatud lisa 1, joonisel 3.

Talvekuudel kahanes Karjaküla karusloomafarmis toituvate hõbekajakate hulk 9840 isendilt (07.12.2008) ainult 280 linnuni (25.02.2009). Märtsis hakkas nende hulk uuesti kasvama. Aprillis hõbekajakate arvukus mõnevõrra langes, püsidis maikuu 1200 – 1800 isendi tasandil. Juunikuus järgnes pikk stabiilselt 3000 – 3900 isendi piirides (08.06 erandina 2350 lindu) püsinud periood. Juuli algul algas liigil aga järsk arvukuse tõus: 04.07 registreeriti 7000 isendit, 08.07 8500 isendit ja 14.07 koguni 14500 isendit. Järgnes lühike langus, kuid 02.08 tipnes hõbekajakate Karjakülas üheaegne kohalolek koguni 22000 isendiga. Ülejäänud augustikuu jooksul kahanes kajakate hulk ühtlases tempos, kuid ulatus 31.08 siiski veel 10500 isendini. Septembris algas sügisene kõrgarvukuse periood: 16.09 – 10.10 viibis Karjakülas kohal korraga 17500 – 19000 hõbekajakast koosnev toiteseltsing. Hiljem näitas nende hulk siiski languse tendentsi, püsidis nüüd juba allpool 10000 isendi piiri. Liigi madalaim arvukus – vaid 4600 paikset isendit – registreeriti 11.11 ehttalvistes oludes.

Talvekuudel Karjaküla karusloomafarmis toituvad hõbekajakad ööbisid reeglina kas merel või vahetult mere ääres, põhiliselt Lohusalu või Lahepere lahes (lisa 1, joonised 5 ja 6). Ühel loendushommikul saabuti Karjakülla aga hoopis Pakri poolt. Ilmselt mõjutas liigi ühise ööbimispaiga valikut ilmastik, eeskätt tugev lainetus ning tugeva kuni tormise tuule olemasolu. Rannikumere peaaegu olematud jääolud 2008/2009 talvel kajakate elukorraldust ei mõjutanud. Mõningat tähtsust omas aga sisevete veeseis ning jääolud. Näiteks oli Keila jõe luht Keila linna lähistel ja Karjaküla piirkonnas detsembris talvekuude kohta märkimisväärse ulatusega üle ujutatud. Peatselt kattus suurvesi jääga ja taandus, kuid teatud perioodil pakkus avar veeväli ja hiljem selle alt vabanenud ning 10.01 – 12.01 soojalaine tulemusena kohati pinnapealselt ülessulanud maapind kajakatele ilmselget huvi. Osa selle piirkonna talvisest populatsioonist kasutas luhta sellal puhkepaigana ja erandina isegi ööbis seal (suhteliselt arvukalt 20.01). Pärast suurvee alanemist võis sealsamas väikeste salkadena toituvaid kajakaid näha.

Liigi talvise kõrgarvukuse ajal jagus valget aega napilt ning lindude hommikune toiduvajadus oli suur. See sundis linde kõige otsemat lennutrassi pidi vahel juba hämarikus ööbimiskohast Karjakülla kiirustama. Kuna nende saabumine sõltus siiski ka

ilmastikust, jõudsid esimesed kajakad pärale 22 – 42 minutit, erandina ainult 7 minutit enne päikesetõusu. Viimasel juhul segas merelt tulijaid tugev vastutuul, lisaks valitses seal hommikul isegi kajakate jaoks halb ilm. 27.01 – 25.02 piirdus kajakate arv vaid 280 – 500 isendiga ning Karjakülla jõuti alles 21 – 45 minutit pärast päikesetõusu. Talvel kestis nende hommikune saabumine üldreeglina 2 tundi. Mõnel hommikul püsis tihe ja madal kihtpilvitus ning siis suunduti tuntud toitumispaiگا poole enamasti pilvedes lennates.

Kohapeal asuti algul alati keerlema ning järjest suurenev kajakaparv karussellitas nüüd seni puuride kohal, kui rebaste ja naaritsate toitmist alustati. Siis laskuti järjest madalamale ja hakati nende puuride kohal pikeerima, kus loomi parajasti toideti (lisa 1, joonis 11). Kuna talvel viibis kohal veel tavaliselt 1 500 kuni 4 000 vareslast, oli konkurente palju ja võitlus võimaliku loomasööda pärast kompromissitu. Vaatamata ilmsele toidupuudusele, püsis kogu lindude kooslus talvel praktiliselt terve valge aja jooksul Karjakülas. Tegutseti hulgakesi ka puuriridade vahel maas ning puuride all – lisaks karusloomade toitesegule hangiti sealt loomatoidu jäätmeid ning ära ei põlatud isegi saepuru või põhu ja ekskrementide segu (lisa 1, joonised 17 ja 18), mida kiiruga alla kugistati. Arvukuse kõrgperioodil olid kõikvõimalikud istekohad – hoonete, sh angaaride katused, samuti puuride katuseharjad – puhkavaid ja soodsaid hetki ootavaid kajakaid täis. Ent alati võis ka õhus näha suuremaid või väiksemaid lennuringe tegevaid kajakaid ning aeg-ajalt tõusid kõik üheaegselt lendu. Üldreeglina vallandas õhuhäire mõne suurema röövlinnu, enamasti kanakulli, ilmumine. Nimelt põhjustas sellise linnuparve pidev paikne esinemine sealsamas ka röövlindude kestva kohaloleku. Toitu talvel nappis, kuid lähipiirkonda laiali ei hajutud (v.a. teatud perioodil Keila jõe luhale). Mõnel eriti kehval päeval siirduti salgakeste kaupa siiski otse mere poole tagasi.

Kui seni vaadeldi Karjakülas ainsa kajakaliigina hõbekajakaid (üksikud merikajakad ei oma sisuliselt tähtsust), siis alates 02.04 ilmusid kohale ka kala- ja naerukajakad. Viimane neist märkimisväärsel arvul – vähemalt 850 naerukajakat. Nii märtsikuus lisandunud hõbekajakate kui ka aprilli naeru- ja kalakajate näol oli tegemist kevadrändelt saabunud lindudega. Kalakajakate esinemine Karjakülas jäi siiski vaid sümboolseks. Hõbekajakate kevadise arvukuse langus aprillis tähendas ilmselt pesapaikade hõivamisega seotud ajakulu ning oma territooriumi kaitsmise vajadust. Maikuus, kui pesaelu paigas, võis iga

pesitseva paari üks isend jälle ka kaugemaid ja kestmataid toitumisretki ette võtta. Seetõttu tõusiski liigi arvukus ka Karjakülas. Lähimateks pesitsuspaikadeks olid mererand ja saared, Klooga järv, samuti Paldiski ja Tallinna linna hoonete katused. Üliheale lendajale pole kümme-kond või enam kilomeetrit mingiks probleemiks. Peale Karjaküla karusloomafarmi külastati enamasti väikeste seltsingutena ka kogu ümbruskonna põlde. Karjakülas pidasid naeru- ja hõbekajakad end ühtemoodi üleval ning nende käitumises mingeid erilisi muudatusi ei esinenud. Pealegi sarnanes see sedavõrd hõbekajakate talvisele esinemispildile, et vajadus selle uueks käsitlemiseks puudub. Päev oli nüüd palju pikem, toitu kõikjal võrreldamatult rohkem ning lindude hommikune Karjakülla saabumine venis ajaliselt seetõttu palju pikemaks. Mõnel päeval oli jakate mere ja farmi vaheline edasi-tagasi voorimine aga tavalisest tunduvalt elavam. Selle vähemalt üheks põhjuseks tundusid olevat võimalikud häired karusloomade toitumise ajagraafikus või toidu kättesaadavuses üldse.

Keila jõe üleujutatud luhal vee alt vabanenud maa ja eriti kevadised põlluharimistööd pakkusid hõbekajakate kõrval häid toitumisolusid eeskätt kala- ja naerukajakatele. Seda eriti kevadkünni korral – siis kogunes ühe traktori taha kuni 250 kala- ja korduvalt 750 – 1100 naerukajakat. Et viimased ka rämpstoidust lugu pidasid, näitas nende püsivalt kõrge aprillikuu arvukus karusloomafarmis. Maikuus lahkusid naerukajakad aga oma pesapaikadele. Keila lähipiirkonnas neid siiski ei pesitsenud. Liik puudus isegi Tõlinõmme järvel. Lähimad teadaolevad asustatud kolooniad paiknevad Klooga järvel, mere ääres (näiteks Padise vallas Madise rannas) ja Tallinna linnas, kus asuvad mitmed küllaltki suured kolooniaid. Pesitsusajal liik nii kaugele, kui kogukas hõbekajakas, reeglina ei lenda ning alates 09.05 võis Karjakülas parimal juhul registreerida kuni 110 naerukajakat. Sama olukord kestis suve läbi (erandiks 23.07 250 isendiga).

Naeru- ja kalakajakad tegutsesid suvelgi sageli kogu vaatlusalal avatud kultuurmaastikul, kus toituti, puhati, ööbiti. Eriti kehtis see kalakajaka, toitumisharjumuste poolest praktilisel „rikkumata“ jakakaliigi kohta. Ent ka ümbruskonna poollooduslikel maadel osutus hõbekajakas periooditi kõige arvukamaks liigiks ning nende sealsed toite- või puhkeseltsingud küündisid kuni 1200 linnuni. Eriti soodsatesse paikadesse jäädagi sageli ka ööbima. Jakate põhikontingent ööbis siiski merel, kuid nagu eelpool juba mainitud, siis

juulis-augustis märkimisväärsel arvul ka Keila linnas. Põldudel öö veetnud hõbekajakad suundusid hommikuti sageli otse Karjakülla, kusjuures tihti peatus osa linde tund või enam Keila majadel, et siis sealt jälle edasi lennata. Arvukuse kõrgperioodil võis samal ajal osa kajakaid juba hommikul ka karusloomafarmist lahkuda, et mujale, sealhulgas ka Keila linna, siirduda. Korduvalt vaadeldi hõbekajakaid varahommikuti pika lindina ka Harku järve tagant – kas Tallinna lahelt või Tallinna mereäärsete hoonete katustelt – karusloomafarmi suunas lendamas.

Mobiilsete, tähelepanelike ja sisuliselt kõikesööjate lindudena teadsid kajakad ülihästi, kus midagi saadaval oli. Ent selleks oli vaja laialt ringi liikuda ning seda nad ka tegid, mistõttu uued soodsad toitumisolud avastatati kiiresti ja kui oli tegemist nende jaoks eriti atraktiivse paigaga, koonduti õige pea sinna hulgi kokku. Samalaadne käitumismudel kehtis ka sügisel. Põldudel kogunesid suuremad seltsinguid sügiskünni tegeva traktori kannule. Karjakülas toituvatest kajakatest moodustasid rõhuva enamuse jätkuvalt hõbekajakad. Mida aeg edasi, seda aktiivsemalt kohapeal tegutseti, kusjuures iga toidupala pärast tuli liigikaaslastega enamasti ka lahinguid pidada. Kajakate toitumist üldse ja karusloomafamis käsitletakse pikemalt arutelu peatükis.

3. Arutelu

Kõik käesolevas aruandes käsitletavad neli kajakaliiki kuuluvad kurvitsaliste seltsi (*Charadriiformes*) kajaklaste (*Laridae*) sugukonda. Sulestik on tihe ja paks, tiivad pikad, nokk suurematel liikidel konksjalt allapoole käärdunud tipuga. Olles tihedalt veega seotud, on nende suhteliselt lühikestel jalgade esivarvaste vahel ujulestad. Isas- ja emaslinnud väliselt väga sarnased, esimesed vaid veidi kogukamad. Noorlinnud erinevad vanalindudest värvuse poolest aga tunduvalt. Kõik liigid on suurepäraseks lendajad, suutes kaua õhus viibida ja seega raskusteta pikki vahemaid läbida. Kõnnivad hästi (isegi jooksevad), ujuvad ülihästi, ent ei sukeldu. Tüüpilised rannikulinnud. Reeglina üks munakurn aastas, aga vajaduse korral munetakse järelkurn. Kurnas 1-4 laigulist ja tähnulist muna. Suuremad kajakad, nagu meri- ja hõbekajakas, saavutavad suguküpsuse alles 4-5 aastasel.

3.1 Naerukajakas

Naerukajakas (*Larus ridibundus*) on Eestis üldlevinud harilik rändlind, kes saabub kevadel märtsis-aprillis ning sügisene lahkumine meilt kestab augustist oktoobrini. Need, kelle pesitsemine ei õnnustu, siirduvad lõuna poole juba alates juunist. Viimaste arvukusehinnangute alusel pesitseb Eestis 30000-50000 paari naerukajakaid ning talvitujate arvukus kõigub 100-2000 isendi vahel. Pesitseb koloniaalselt, täiskurnas on 2-4, enamasti 3 muna. Naerukajakas on omnivoor, eelistades siiski loomseid objekte. Toitu leiab seega nii mere äärest (mereheidised rannal ja enamasti haigeid kalad veepinnalt) kui ka põllult (vihmaussid jms). Viimasel ajal eelistab üha sagedamini inimeste toidujäätmeid.

Tallinna piirides paikneb mitu piisavalt suurt kolooniat – liik on seega tavaline pesitseja, olles varakevadest hilissügiseni kogu Põhja-Eestis arvukalt esindatud. Eriti rohkelt võib esineda rändeperioodidel. Ainult talvekuudel on naerukajaka esinemine vähene ja ebaregulaarne, sõltudes samuti ka jääoludest, kuid mingi väike kontingent jääb Tallinna alati talvituma.

Naerukajakate esinemine seoses käesoleva uuringuga osutus eeldatust märgatavalt vähesemaks. Seda eriti Keila linna osas, kus registreeriti vaid 1,77% kogu uuringu käigus kohatud naerukajakate koguarvust. Karjakülas loendati see-eest 66,10% ning ülejäänud maastiku (enamasti kultuurmaastik, ka mererand) osaks jäi suhteliselt kesine näitaja – 32,13% vaadeldud naerukajakatest. Järgmistel aastatel võib liik jälle arvukamalt esindatud olla, kuid näib, et Keila linnas tegutsejate hulk eriti märkimisväärselt ei suurene. Karjakülas viibisid naerukajakad alates kevadrändelt saabumisest aprilli alguses kuni pesapaikadele asumiseni mai 1. dekaadil aga arvukalt (kuni 1500 isendit) kohal ning näis, et karusloomafarmi toitumisvõimalused kasutati maksimaalselt ära. Hiljem liigi osatähtsus seal siiski tunduvalt langes. Peapõhjuseks oli asjaolu, et Keila-Karjaküla piirkonnas naerukajakad ei pesitsenud. Samas on naerukajakatel sel alal uue haudekoloonia rajamiseks kõik maastikulised eeldused olemas. Kui uus koloonia näiteks Keila luhale tekiks, muutuks liigi suvine esinemispilt Keila jaoks sootuks teiseks ning tõenäoliselt muutuks naerukajakas linna jaoks tülikaks liigiks. 2009. a. vaatlusandmete põhjal liik aga Keilale probleeme ei tekitanud.

3.2 Kalakajakas

Kalakajakas (*Larus canus*) on Eesti rannikualadel tavaliseks, mujal vähesemaks haudelinnuks, olles eelmisest liigist siiski kolm korda väiksema arvukusega - viimaste arvukusehinnangute põhjal pesitseb Eestis 10000-15000 paari. Läbirändajana on liik arvukamalt esindatud. Kevadine läbiränne kestab märtsist mai keskpaigani ja sügisränne toimub põhiliselt septembris-oktoobris. Talvituma jääjate hulk kõigub 1000-10000 isendi vahel. Pesitseb nii üksikute paaride kui ka kolooniatena, täiskurnas tavaliselt 3 muna. Toitumiselt sarnaneb naerukajakale - kõikesööja, kuid eelistab loomset toitu: veepinnalt püütud kalu, kõikjalt hangitud selgrootud, ka hiiri, linnumune jne. Kirjanduse andmetel on hakanud ka inimeste toidujäätmetest lugu pidama.

Kalakajakas on Tallinna rannikul üsna tavaline pesitseja, rändeperioodidel võib Tallinna mererannas päeva jooksul aga kuni 600 isendit peatuda. Talvine esinemine on palju vähesem ja ebapüsivam, kuid näiteks Tallinna sadamate piirkonnas on liik praktiliselt aastaringselt kohal.

Ka kalakajaka arvukus osutus seoses käesoleva uuringuga eeldatust vähesemaks. Liigi suhteliselt niiõelda rikkumata toitumisharjumusi iseloomustas hästi Karjaküla karusloomafarmi külastavate lindude peaaegu olematu osatähtsus - ainult 4,32% uuringu käigus registreeritud kalakajakatest. Keilas kujunes vastavaks näitajaks küll koguni 23,50%, ent see on suhteliselt petlik suurus - vähearvuka liigi juures piisas linnas vaid ühe suure parve registreerimisest, et esinemispilti statistiliselt moonutada. Mujal maastikul (enamasti põllud ja kultuurheinamaad) tegutses 72,18% aasta jooksul vaadeldud kalakajakatest.

Ka selle liigi kohta kehtib hinnang, et järgmistel aastatel võivad kalakajakad arvukamalt esindatud olla, ent sellele vaatamata Keila jaoks need linnud vähemalt esialgu probleeme ei tekita. Kõige tõenäolisemad kuud, mil liik võib linna haljasaladele toituma tulla, on september ja oktoober.

3.3 Hõbekajakas

Hõbekajakas (*Larus argentatus*) on Eesti rannikul harilik, sisemaal vähene haudelind, kusjuures pesitsejate arvukus jääb viimaste hinnangute põhjal Eestis 20000-30000 paari piiridesse. Lisaks sellele on liik veel arvukaks läbirändajaks. Kevadine läbiränne ja Tallinnas talvitunud lindude laialihajumine pesapaikadele algab juba märtsi algul. Sügisränne toimub põhiliselt septembris-oktoobris. Talvituma jääjate arv on väga suur, kõikides 20000-40000 isendi vahel. Pesapaikadele asub varakult ning pesitseb koloniaalselt, ent vahel ka üksikpaaridena. Täiskurnas enamasti 3 ning kui pesa rüüstatakse, siis järelkurnas 1-2 muna. Tallinnas harilik pesitseja (rannikul vähene, hoonete katustel tavaline). Toitub nagu teisedki kajakad, aga on nendest veelgi enam kõikisööja. Võimaluse korral püüab järve või mere veepinnalt ka kalu, kuid koguka ja kiskjaliku linnuna murrab kõiki, kellest jõud üle käib. Samas ka raipesööja ning prügimägedel ja loomafarmides kugistab pea valimatult alla kõik, mis vähegi söödav.

Rändeperioodidel ja talvekuudel võib ainuüksi Tallinna sadamate piirkonnas üheaegselt vahel kuni 3000 isendit vaadelda. Tegelikult on Tallinnas ja selle lähiümbruses tegutsevate hõbekajakate arvukust raske hinnata (pealegi muutub see sügisel küllaltki kiiresti), aga illustratsiooniks võiks tuua ühe meie käesoleva aasta vaatlustele tugineva arvutuse. 25.09 loendasime Jõelähtme prügilas 12000 lindu ja 26.09 Karjaküla karusloomafarmis 19000 + Keilas 2000 isendit ning lisame sinna veel minimaalselt 10000 hõbekajakat, kes samal ajal mujal Tallinna piirkonnas tõenäoliselt paigal olid (arvukalt mere ääres ja arvestatav hulk ka Tallinna linnas). Seega saaks tagasihoidliku hinnangu põhjal järeldada, et septembri lõpus tegutses Tallinnas ja linna lähiümbruses vähemalt 43000 hõbekajakat, võimalik, et enamgi. Kuna prügilas ja Karjakülas on fikseeritud seal üheaegselt viibivate hõbekajakate arv, aga linde tuleb pidevalt juurde ja samas osa neist lahkub, siis päeva jooksul külastab selliseid paiku tunduvalt rohkem kajakaid kui loendusandmed seda peegeldavad.

Hõbekajakate kõrget arvukust sai uuringute alguses eeldatud, aga tegelikkus kujunes veelgi drastilisemaks. Seda just peaaegu aastaringselt Karjaküla karusloomafarmis ning suve- ja sügiskuudel Keila linnas vaadeldud lindude arvu poolest. Karjakülas registreeriti koguni 89,42% kogu vaatlusaasta jooksul loendatud hõbekajakate koguarvust. Keila linnas

registreeriti 7,82% ning ülejäänud maastiku (enamasti kultuurmaastik, ka mererand) osaks jäi vaid 2,76% liigi koguarvust. Muidugi tuleb siin arvestada asjolu, et selline statistika moonutab tegelikkust, sest valdav osa vaatlusaasta välitöödest viidi läbi just Karjakülas (105 tundi) ja Keilas (106,25 tundi), kusjuures ajakulu ülejäänud maastiku peale kujunes märgatavalt väiksemaks (69,25 tundi). Liigi arvukust vaatlusajaga sidudes oleksid tulemused järgmised: Karjakülas jäi aastase loendusperioodi põhjal ühe tunni jooksul fikseeritud hõbekajakate arvuks 3328 isendit, Keila vastav näitaja oli 287 ning ülejäänud maastikul 156 isendit – suurusjärgud tunduvad seega reaalsematena. Näidates tulemusi aga mingi teise statistilise suhtarvuna (näiteks isendeid 10 km maastiku kohta), oleks võrdlus tõesem, ent see kinnitaks vaid niigi silmatorkavat fakti – teatud paikades on sinna kokku koondunud hõbekajakate hulk määratult suurem kui ülejäänud maastikul.

Keila paikneb lähimast mererannast 10 km ja sisuliselt Keila külje all asuv Karjaküla vaid 7 km kaugusel. Linna vahetus läheduses lookleb Keila jõgi, mille luht on just Keila-Karjaküla ümbruskonnas periooditi küllaltki ulatuslikult üle ujutatud (lisa 1, joonis 5). Ümberringi laiub valdavalt kultuurmaastik, kus hõbekajakatele nende mõõduka arvukuse korral leiduks varakevadest hilissügiseni küllaldaselt toitu. Lindudele palju ahvatlevaid lisavõimalusi pakkuv Tallinna linn koos Harku ja Ülemiste järvedega asub kajakate lennuvõimeid arvestades Keilast vaid kuni ca 15 lennuminuti kaugusel. Ka ilma karusloomafarmi olemasoluta oleks hõbekajakatel kevadest sügiseni Keila linna asja, aga seni, kuni jäätmekäitlusega jätkuvalt kord majas püsib ja Keilas pesitsemine ei laieneks, poleks seal nende massilist esinemist vaja karta. Praegu on Karjaküla karusloomafarm hõbekajakatele aga äärmiselt atraktiivseks toitumispaiaks, olles lisaks sellele liigi jaoks samaaegselt ka seltsingu- ja puhkealaks. Hõbekajakate arvukuse kõikumiste seosed linna ja farmi vahel on ilmselged ning kuna kajakaprobleemi põhjused asuvad Karjakülas, jäävad Keila osaks paratamatult tagajärjed. Seni, kuni Karjaküla farmis mingeid meetmeid ette ei võeta, võib Keila jaoks olukord muutuda ainult halvemaks.

04.11.200 toimus käesoleva uuringu teostajate, Keila Linnavalitsuse keskkonnanõuniku ja Keskkonnainspektsiooni esindajate osavõtul ühine kontrollreid Karjaküla karusloomafarmi. Balti Karusnahk AS juhataja suulistel andmetel annab nende ettevõtte tööd 70 inimesele ning 90% toodangust minevat ekspordiks. Teisi karusloomakasvatusi

Baltimaades enam polevatki, kuid Soomes olevat neid seevastu väga palju - 379. Käesoleval ajal olevat farmis kokku ca 175 000 karuslooma, neist 140 000 on naaritsad, lisaks kasvatatakse veel kährikuid, hõbe- ja sinirebaseid ning mitmeid teisi rebaste erivorme. Ületalve peetakse ca 45 000 looma. Neid toidetakse kaks korda päevas - hommikul ja õhtul. Põhiline tooraine pärineb Talleggist, sellele segatakse veel teisi lisandeid, nagu näiteks teravilja ja kompleksvitamiine. Pärast puuriloomade nahastamist alles jäänud lihakehad lisatakse ellujäänute toidule.

Kahtlemata tekitavad kajakad ja vareslased karusloomafarmis probleeme, kuid võitluses lindudega on selgelt alla jäänud ning käesolevaks ajaks on Karjakülas igasugusest linnutõrjest loobunud. Enamgi veel: farmist toitu leidvate lindude hulk firma juhtkonda praegu ei huvita, sest linnutõrjet peetakse vaid aja- ja raharaiskamiseks. Juhataja üritas selgitada, et kajakad loomadele mõeldud toitu kätte ei saa ja nad käivad seal niisama luusimas. Kui kübeke loomasööta neile siit-sealt ka pudeneb, siis olevat need kogused marginaalsed. See väide ei kannata muidugi mingit kriitikat.

Vastavalt ilmale just parajalt poolvedelalt valmistatud söödasegu pumbatakse toru kaudu (lisa 1, joonis 12) tsisternautosse ja transporditakse sellega puuride lähedusse, kus toit minitraktorile kinnitatud seadeldise abil laiali jaotatakse. Rebaste sektsioonis paigutatakse toiduportsud võrkpuuride esiküljele kinnitatud plekkalustele (lisa 1, joonis 13). Madala süvendiga rennikeste asend puuride välisküljel on selline, et farmi juhataja väitel julgevad ja suudavad sealt toitu näpata üksnes kuldnokad ja vareslased. Naaritsate sektsioonis asetatakse söödaportsud lahtiselt otse puuri võrkkatusele (lisa 1, joonis 14) ning väidetavalt kaetakse need koheselt võrkkaantega. Ühisreidi ajal oli aga näha, et paljudel puuridel oli toit puutumatu või pooleldi söödud, võrkkatted olid toiduportsude peale aga langetamata (lisa1, joonis 16). Toitu laiali vedavaid väiketraktoreid saadab küll alatine lennusolevate lindude parv, kuid suurtes mahtudes loomasööta ei suuda kajakad koheselt kätte saada. Naaritsate sektsioonis on lindude võimalused märksa suuremad ning eks seepärast peamine kajakamass seal passibki, ent sellegipoolest hangivad kajakad põhilise toidu puuride alt - toidujäätmetest ning saepuru või põhu ja ekskrementide segust (lisa 1, joonised 17 ja 18). Valimatult allakugistatud loomasõnnik täielikult ei seedu ja öögitakse

hiljem enamasti välja ning Keila linna hoonete katustel on see sõnnik koos kajakasulgede ja väljaheidetega vihmavee äravoolu ummistuste peamiseks põhjuseks (lisa1, joonis 22).

Paraku ei reguleeri kajakate probleemi Eestis praegu ükski õigusakt ning sellest johtuvalt on Keskkonnainspeksiooni seisukoht järgmine: kui ettevõtja ei suuda oma tootmist efektiivselt korraldada ja raiskab osa loomatoitu kajakate peale, on see selle ettevõtte siseasi. Mingeid eeskirjade rikkumisi seekordsel reidil KKI poolt seega ei avastatud, kuid võimaliku pinnasereostuse ja selle Keila jõkke sattumise vastu tunti huvi ning meie poolt näidatud virtsavee massilise väljavoolu piirkonda lubati edaspidi kontrollida. Seega jääb Keila linn oma probleemidega esialgu üksi, kuid Keila vallaga peaks linnavalitsus kindlasti senisest rohkem koostööd tegema. Olukorra muudab keeruliseks aga asjaolu, et vallavalitsuse jaoks on Balti Karusnahk AS Keila valla suurimaks tööandjaks.

Liigi esinemise iseloom ja arvukus vaatlusalal sõltuvad eelkõige aastaajast, nii näiteks siirdub suur osa hõbekajakatest talveks meist lõuna poole. Viimastel aastakümnetel on küll järjest süvenenud trend talveks Tallinna maile kohale jääda, kusjuures talvituvate lindude hulk sõltub eelkõige siinsest talvisest toidubaasist. Kui talvekuudel kajakatele kättesaadavate toidujäätmete kogus Tallinna linnas, Tallinna Prügilas ja Karjakülas peaks vähenema, hakkaks hõbekajakate talvine arvukus selle tagajärjel kindlasti langema. Oluline roll on ka ilmastikul, kuid viimase aja pehmed talved on osutunud pigem talvitumist soodustavaks teguriks, seda ka teiste kajakate osas. Kevadisel suhteliselt toiduvaesel ajal pakuvad Karjakülas hõbekajakatele märkimisväärset konkurentsi naerukajakad, kes on farmis siis samuti arvukalt esindatud. Ilmselgelt ei suuda karusloomafarm sellal sealsete kajakate energiavajadusi rahuldada ning ka hõbekajakad on sunnitud palju laiemalt ümbruskonnas ringi hulkuma. Karusloomafarmi küll külastatakse, aga loomapuuride juurde pikalt valvama ei jääda. Muide, pärast pesitsusperioodi võib Karjakülas näha samasugust pilti: suur osa linde püsib paigal, aga samas kajakaid muudkui saabub ja samaaegselt lahkub. Enamasti tullakse merelt ja minnakse sinna tagasi, kuid kasutusel on kõikvõimalikud lennusuunad. Näivalt sihituid ümberhulkumisi mõjutab eelkõige toiduressurside hetkeseis ümbruskonna põldudel: näiteks kevadel on avatud maastikul eriti hinnas põllud, kus parajasti küntakse, suvel kogunetakse aga hulgi

äsjaniidetud kultuurheinamaadele. Küllaltki sageli leitakse toitu ka suuremate karjalautade või veisekarjade juurest.

Kokkuvõtlikult tuleb rõhutada, et vaatlusalal tegutsevate kajakate arvukus sõltub peamiselt kohaliku toidubaasi suurusest – seal, kus toidulaud rikkalikult kaetud, on ka kajakad kohal. Kolhooside-sovhooside ajal paiknes ümbruskonnas palju loomafarme, lisaks leidis mitmeid kohalikke prügilaid, mis kõik linde hajutades neile toitumisvõimalusi pakkusid. Tänapäevaks on Pääsküla prügila ja mitmed väikeprügilad vaatlusalal suletud ning loomakasvatus tunduvalt vähenenud, samas on Karjaküla karusloomafarm tublisti laienenud. Selle tulemusena on uute toitumistavadega hõbekajakad nüüd massiliselt Kajakülla kokku koondunud. Kui karusloomafarm ühel päeval näiteks suletaks, suureneks koheselt kajakate aastaringne surve Tallinnale ja Jõelähtmes asuvale Tallinna prügilale.

01.12.2008 kuni 30.11.2009 kestnud välitööde andmetel kasutavad hõbekajakad Keila linna seni vaid puhke- ja seltsingualana ja sedagi sisuliselt ainult kalendriaasta teisel poolel. Samas eksisteerib reaalne oht, et ainuüksi rikkaliku aastaringse söödabaasiga Karjaküla karusloomafarmi olemasolu võib liigi Keila linna pesitsema asumist märgatavalt kiirendada. Asjaolu, et hõbekajakas Keilas 2009.a. vaid haruldaseks pesitsejaks osutus, oli iseenesest üllatav, sest tendents mereäärsete linnade hoonete katuseid pesapaigana kasutusele võtta liigil järjest süveneb. Seda kinnitavad ka uuringu teostajate vaatlusandmed Tallinnast, Paldiskist ja mujalt. See on aga fakt et Keila katused kajakatele periooditi regulaarselt huvi pakuvad. Pruugib vaid mainida kuni 4500 isendiliste kajakaparvede ööbimisi Harju KEKi territooriumil ning Uus-Paldiski maantee ja Paldiski maantee ning Luha tänava vahele jäävatel hoonetel. Kajakate linna põhjaserva koondumine on igati loogiline: sobilikud hooned paiknevad otse Karjaküla ja jõeluha vastas. Viimane on kajakate jaoks atraktiivne suurvee ajal, üleujutusi juhtub viimasel ajal aga sageli. Eeldatavasti üritab hõbekajakas linnas lähiaastatel regulaarselt pesitsema asuda ning talle sobiksid eeskätt just selle linnaosa katused.

3.4 Merikajakas

Merikajakas (*Larus marinus*) kuulub Eesti rannikualadel harilike haudelindude hulka ning viimaste arvukusehinnangute põhjal pesitseb Eestis 2000-3000 paari. Kevadised rändeliikumised kestavad märtsi algusest kuni mai alguseni ning sügisränne kestab septembri lõpust kuni mere jäätumiseni. Eesti piirides talvitub 1000-2000 isendit. Pesapaigad hõivatakse märtsis ning Eesti oludes pesitseb valdavalt üksikpaaridena. Täiskurnas 2-4, enamasti 3 muna. Tallinna ümbruse rannikul vähene, ent mitte haruldane pesitseja. Merikajakas on Eesti kajakatest kõige merelembesem ja suurim. Eelistab loomset toitu, olles isegi hõbkajakast veelgi röövellikuma eluviisiga. Mere ääres moodustavad põhitoidu veepinnalt püütud kalad, igasugused raiped ja toidujäätmed, aga samas on ta võimeline ka täiskasvanud, kuid nõrkenud parte murdma. Talvepoolaastal külastab regulaarselt Tallinna Prügilat, kus korra novembris ja kahel vaatluspäeval veebruaris on üheaegselt 400 toituvat merikajakat vaadeldud.

Merikajakate esinemine ja arvukus käesoleva uuringu raames osutusid igati ootuspäraseks. Liik oli arvukaim Karjakülas, kus loendati 89,39% kõigist vaatlusaasta jooksul registreeritud 132 merikajakast. Keila linna osaks jäi 7,87%, mis on mõnevõrra üllatavalt suur näitaja. Ülejäänud 3,03% vaadeldi mererannas. Seoses vähese arvukusega uuringute alal liik probleeme ei tekita.

4. Kajakatest põhjustatud probleemide võimalikud lahendused

4.1 Kajakatest põhjustatud probleemide peamised põhjused

Keila linna kajakaprobleemil ei ole ühte kindlat põhjust. Kajakate massilise Keilas esinemise tingivad peamiselt järgnevad tegurid:

- Keila linna asend maastikul – mere suhteline lähedus, Keila jõe luha vahetu lähedus
- Keila linna lähipiirkonna aktiivne põllumajandus
- Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsessi omapärad ja farmi lähedus Keila linnale
- Hõbekajaka Skandinaavia populatsiooni arvukuse kõrgseis

- Hõbekajaka märkimisväärne kohastumine tehisoludega – üha intensiivistuv pesitsemine majade katustel ja toitumine jäätmetest

Nagu näha, on probleemi põhjused küllaltki erineva iseloomuga, sisaldades nii geograafilisi, ökoloogilisi kui ka majanduslikke aspekte. Seda enam on selge, et niivõrd mitmetahulisele probleemile puudub ühtne toimiv lahendus.

Keila linna asend maastikul sai otsustatud juba 1280. aastal kiriku ehitamisega. Võrreldes tolle ajaga on Keila jõe luhta küll pidevalt kraavitud ja kuivendatud, kuid ometi on tegu Tallinna lähipiirkonna ühe ulatuslikuma luhaga, kus rändeperioodidel peatub lisaks kajakatele ka hulgaliselt hanesid ja luiki. Luha täielik kuivendamine on töömahukas ja kallis ning leevendaks kajakaprobleemi vaid vähesel määral.

Aktiivne põllumajandus on tänapäeval igati positiivne tegevus, mille takistamine kajakaprobleemi lahendamiseks oleks tarbetu. Põllumaad pakuvad kajakatele huvi vaid periooditi, peamiselt külvi- ja lõikusaegadel. Piirkondlik põllumajandus ei ole Keila kajakaprobleemi peamine põhjus.

Hõbekajaka kohalik populatsioon on tugevalt seotud kogu Skandinaavia populatsiooniga, seega lokaalne arvukuse muutus kompenseeritakse koheselt kaugemalt. Keila lähiümbruses hõbekajakad massiliselt ei pesitse ja nende pesapaikade likvideerimine või lausa lindude füüsiline hävitamine ei annaks Keila linnale soovitud tulemusi. Skandinaavia populatsioonis on aastate jooksul üritatud lindude arvukust vähendada, kuid mingit edu ei ole saavutatud. Helsingi piirkonna prügilates on aastate jooksul tapetud sadu tuhandeid hõbekajakaid, kuid liigi arvukus on sellele vaatamata pigem tõusnud. See on järjekordne tõestus kajakate arvukust iseloomustavale tõsiasjale, et **liigi arvukust reguleerib sobiliku toidulaua suurus**. Seega on ainus võimalus kajakate arvukuse piiramiseks rahvusvaheline koostöö, mille raames kõikjal Skandinaavia riikides piiratakse prügilates, loomafarmides ja linnades toidu ja jäätmete kättesaadavust sel määral, et see mõjutab liigi paljunemist. Sellised ettevõtmised on pikaajalised ja samuti ei toimu muutused üleöö. Õnneks saab nentida, et nii Eestis kui enamikes kõnealustes riikides on viimase kümnendi jooksul elanike jäätme-alane keskkonnateadlikkus märgatavalt

tõusnud, samuti on karmistunud prügilatele ja paljudele tootmisprotsessidele esitatavad nõuded.

Hõbekajaka märkimisväärne kohastumine tehisoludega ei ole linnuteaduses enam uudis, kuid selle ulatus on viimasel aastakümnel üha kasvanud. Euroopas on üksikuid katustel pesitsemise juhtusid teada juba 19.-20. sajandi vahetusest, kuid näiteks käesoleval ajal pesitseb vähemalt 8% Suurbritannia hõbekajakatest majakatustel. Selline tendents on üha süvenemas ning Keila linn ei saa sellise suure ökoloogilise muutuse põhjuste vastu midagi parata. Linn saab tegeleda vaid tagajärgede ehk pesitsemise ennetamisega. See tegevus on hetkel eriti oluline, kuna Keilas puudub seni kohalike kajakate põlvkond, kes oleks siinsetel katustel üles kasvanud ja suure tõenäosusega rajaks tulevikus ka oma pesa mõne Keila maja katusele.

Eelnevaid probleemi põhjuseid lahates on selgunud, et Keila linn seisab silmitsi suurte protsessidega, mille mõjutamine ei ole ühe väikese omavalitsuse võimuses. Probleemi põhjustest viimase - Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsessi omapärade - puhul on aga olukord teine. Farmi lähedust Keila linnale ei ole paraku lihtne muuta. See on teoreetiliselt küll võimalik, kuid farmi tegevuse lõpetamine Karjakülas saab praeguse seadusandluse juures toimuda ainult farmi omanikfirma soovil, mitte väliste tegurite sunnil. Seega jääb ainsaks variandiks sellise olukorra saavutamine, kus Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsess ei võimaldaks kajakatel toidule ligi pääseda. Taoline olukord on farmi sulgemisest palju realistlikum ja kõigi osapoolte hea koostöötahet korral ka saavutatav.

4.2 Kajakatest põhjustatud probleemide lahendusvõimalused Karjaküla karusloomafarmis

Aasta kestnud vaatlused on kinnitanud, et **Keila linna kajakaprobleemi peamiseks põhjuseks on Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsess, mille käigus pääsevad kajakad ligi karusloomade toidule ja sõnnikule.** 04.11.2009 toimunud käesoleva uuringu teostajate, Keila linnavalitsuse keskkonnanõuniku ja Keskkonnainspektsiooni esindajate ühisel kontrollreidil Karjaküla karusloomafarmi veendusid kõik osalejad selles, et kajakatel

on naaritsate sektsioonis loomatoidule hea ligipääs (lisa 1, joonis 14) ja mõlemas sektsioonis puurialusele absorbendi ja väljaheidete segule piiramatult ligipääs (lisa 1, joonised 17 ja 18). Seetõttu võibki öelda, et kajakate massilise arvukuse piiramise võtmeteguriks on lindude ligipääsu piiramine puuride alla ja puuride peale (eriti naaritsate sektsioonis).

Lahtistes varjualustes asuvate puuride alla ja peale pääsevad kajakad praegu nii puuride alt kui varjualuste ottest. Seetõttu tuleb ligipääsu takistamiseks sulgeda varjualuste otstes asuvad avad uste või luukidega. Loomade toitmine toimub kaks korda päevas ja seega ei põhjusta uste olemasolu ka märkimisväärset ajakulu tootmisprotsessis.

Puuride alla pääsemise takistamiseks on lihtsaim võimalus katta varjualuste (lisa 1, joonis 18) alumine osa puuride ja maapinna vahel sobivast materjalist teisaldatavate või näiteks hingedega kinnitavate tahvlitega, mida saaks sõnniku eemaldamisel ja absorbendi lisamisel ajutiselt liigutada. Samuti võib kaaluda nimetatud osa statsionaarset kinniehitamist ning sõnniku eemaldamist ja absorbendi lisamist varjualuste seest. Täpne tehiline lahendus on karusloomafarmi enda otsustada.

Kindlasti ei tohi edaspidi ladestada puuride alt kokku kogutud sõnniku ja absorbendi segu lahtiselt karusloomafarmi territooriumil. Kui puudub võimalus segu kiireks transpordiks, tuleb leida võimalus sõnnikuhunnikute tõhusaks katmiseks.

Samuti on lubamatu seni esinenud olukord, kus nahastamisest üle jäänud lihakehad ja jäsemed on lindudele ja loomadele kättesaadavad. Nimetatud probleem ei ole küll väga ulatuslik, kuid vaatlusaasta jooksul on nahastamistehhi piirkonnas nähtud mitmeid koeri, kel rebaste või naaritsate jäänused lõugade vahel.

Lisaks eelnevale tuleb likvideerida ka kõik muud võimalused lindude toitumise vältimiseks. Karusloomade loomasööda köögist toidusegu väljalasketoru (lisa 1, joonis 12) otsa tuleb paigaldada senisest tõhusam sulgurmehhanism, mis väldiks kajakate toitumise toru alla kogunevast loomade toitmissegust. Samuti tuleb praegu tihti avatud teraviljalao ukSED pidevalt kinni hoida. Taolised pisiasjad ei nõua karusloomafarmilt suuri kulutusi,

kuid sünergias teiste taoliste optimeerimistega vähendavad nad farmi atraktiivsust kajakate silmis tunduvalt.

Edaspidi tasuks välja selgitada, kuidas ja kas üldse on korraldatud pinnavee kogumine ja puhastamine karusloomafarmi territooriumil. Visuaalsel vaatlusel paistab, et sadevesi koguneb territooriumil looduslikesse nõgudesse ja seguneb loomapuuride all väljaheidetega (lisa 1, joonis 18). Vihmaperioodil või sulailmaga on jälgitav, kuidas toitaineterikas vahutav virtsavesi künkal asuvast naaritsate sektsioonist välja voolab. Novembri alguses toimunud Keskkonnainspektiooni reidil eeskirjade rikkumisi ei avastatud, kuid võimaliku pinnasereostuse ja selle Keila jõkke sattumise vastu tunti huvi ning meie poolt näidatud virtsavee massilise väljavoolu piirkonda lubati edaspidi kontrollida.

Paraku ei reguleeri karusloomade kasvatamise tootmisprosessi ja sellega kaasnevat lindude kogunemist Eestis praegu otseselt ükski õigusakt. Siinkohal peame nõustuma Keskkonnainspektiooni seisukohaga: kui ettevõtja ei suuda oma tootmist efektiivselt korraldada ja raiskab osa loomatoitu kajakate peale, on see selle ettevõtte siseasi. Karjaküla karusloomakasvatusele ei saa teha ettekirjutusi selle eest, et nende tootmine meelitab kohale kajakaid ja et need kajakad põhjustavad toitumisest vabal ajal Keila linnas probleeme.

Seega on Keila linn silmitsi olukorraga, kus Karjaküla karusloomafarmi mõju Keila linna heakorrale on otseselt tõestatud, aga probleemi põhjustajalt ei saa seaduse alusel probleemi põhjuste likvideerimist või kompensatsioone nõuda. Kuna tegu on väidetavalt ainsa karusloomafarmiga Eestis, ei jää Keila linnal üle muud, kui teha koostööd kõigi huvitatud osapooltega (Keila vald, Harju KEK), luua pretsedent ja taotleda õiguslikku tuge Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotssi muudatuste sisseviimiseks.

4.3 Kajakatest põhjustatud probleemide lahendusvõimalused Keila linnas

Keila kajakanuhtluse peamine põhjus asub küll Karjakülas, kuid üht-teist saab ette võtta ka tagajärgedega Keila linnas. Eelnevates peatükkides on välja toodud, et kajakate hooajaline

esinemine Keilas on tingitud mitmete asjaolude kokkulangemisest. Seetõttu ei ole ka Keila linnale üheselt sobivat lindude ohjamise meetodit.

Kuna probleemide lahendamisel on alati mõistlik tegeleda esmalt põhjustega, peaks Keila linna edaspidine tähelepanu koonduma Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsessi muudatuste sisseviimise saavutamisele ja selleks sobilike õiguslike vahendite leidmisele. Tagajärgedega tegelemine ehk kajakate aktiivne peletamine ei tohiks olla esmatähtis. Pealegi on lindude otsene peletamine Keila linnas mitmel põhjusel raskendatud.

Esiteks peaks lindude peletamist Keilas läbi viima ühiselt koordineeritult, mitte majade ja ühistute kaupa. Kui ühe ühistu katusele paigaldatakse linnupeletised, istuvad kajakad teise maja katusele ja probleem paikneb umber. Kui teine ühistu otsustab samuti hankida linnupeletusvahendid ja paigaldada need katusele, paiknevad kajakad ringi kolmanda ühistu katusele. Mõne aja pärast minetavad esimese ühistu peletusvahendid kajakate jaoks oma mõju ja linnud istuvad ka sealsel katusel. Arvestades, et ükskõik, millist peletusvahendit kasutades tuleb keskmisel ühistul välja käia mitukümmend tuhat krooni, ei ole sellisel peletusmetoodikal mõtet. Seega – kui peletada, siis korraga. Kui linn otsustab probleemi tagajärgedega võitlemise kasuks, peab koostöös ekspertidega välja töötama ühtse peletussüsteemi, mis toimiks samaaegselt kogu linnas. Harju KEK territooriumil kasutatakse näiteks taolist audiopeletiste süsteemi, mis on paigaldatud mitmete hoonete katustele ning on taimeriga seadistatud aktiveeruma sellises järjekorras, mis suunaks kajakate lendu tööstuspargi territooriumilt välja.

Teiseks peab arvestama lindude ohjamise ühe kuldreegliga, mille kohaselt on lindude peletamine edukas vaid juhul, kui lindudel on läheduses samaväärne koht, kuhu minna. Ühelt katusest peletades liigutakse samaväärsele naaberkatusele. Kogu Keila linnast peletades liigutakse arvatavasti Keila luhale, kuid peagi ilmutakse Keilasse tagasi, sest samaväärset puhkekohta läheduses ei leidu. Eriti keeruliseks teeb taolise peletamise asjaolu, et kajakad kasutavad Keila katuseid peamiselt öösiti ja sel ajal pidevalt aktiivseid peletusvahendeid (pürotehnika, mürakahurid jms) kasutada ei saa. Võimalikke peletusvahendeid on täpsemalt kirjeldatud peatükis 4.4.

Ometi saab kajakaprobleemi esialgu ohjata ka tagasihoidlikemate vahenditega, kolossaalseid summasid raiskamata ja linnupeletuskampaaniaid korraldamata. Kuivõrd seni on kajakad Keila linna katuseid kasutanud ööbimiseks ja puhkamiseks, on nende seos katustega suhteliselt nõrk ja nad alluvad tõrjele esialgu üsna kergelt. Kui aga on tegu pesitseva kajakapaariga, on seos pesakohaga tugev ja ainus efektiivne tõrjemeetod on munade korjamine või õlitamine. 2009. aasta kevadel pesitses Keila linnas meile teadaolevalt vaid üks kajakapaar ning on väga oluline, et see arv järgnevatel aastatel ei kasvaks. Seega peab pesitsusperioodil (16.03 – 15.06) hoolikalt jälgima katustel tegutsevaid kajakaid ning pesitsuskahtluse korral teavitama sellest ühistut ja linnavalitsust. Pesitsev kajakas on üldiselt palju ettevaatlikuma ja varjatuma käitumisega kui puhkav liigikaaslane, kuid näitab tema territooriumile sattujate vastu üles agressiivsust. Seega iga kevadel katusel istuv kajakas ei ole pesitsev kajakas! Kuna hõbekajaka pesa erineb klassikalisest linnupesast, on näidis toodud lisas 1, joonisel 23.

Keila linnavalitsus saab teha järgnevat:

- leida võimalus Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsessi muudatuste sisseviimise saavutamiseks ja selleks sobilike õiguslike vahendite leidmiseks;
- kontrollida linna heakorda, eriti prügikonteinerite ja -majade piirkonnas;
- teavitada elanikkonda kajakaprobleemi olemusest, põhjustest ja lahendusvõimalustest.

Korteri- ja majaühistud saavad teha järgnevat:

- tagada heakord oma ühistu territooriumil, eriti prügikonteinerite ja -majade piirkonnas;
- kontrollida pesitsusajal (16.03 – 15.06) regulaarselt kord nädalas maja katuseid, et avastada ja likvideerida kajakate pesitsusüritused;
- teavitada pesitsevatest kajakatest Keila linnavalitsust.

Linnakodanikud saavad teha järgnevat:

- tagada heakord oma kodu ümber ja mujal linnas - sulgeda korralikult prügikonteineri kaas või prügimaja uks ning mitte jätta laokile toidujäätmeid;

- mitte toita linde. Siinkohal ei ole mõeldud väikelindude talvist lisatoitmist ja partide talvist toitmist. Lumevabal ajal ei vaja linnud lisatoitmist;
- mitte jätta rõdule järelvalveta toiduaineid;
- jälgida kevadel katusel istuvaid kajakaid ja teavitada pesitsuskahtluse korral ühistut või linnavalitsust.

Sarnaselt Karjakülale ei ole ka Keila puhul kajakavõitluses õigusaktidest otsest tuge oodata. Kõige lähedamalt puudutavad Keila linna probleemistikku järgmised õigusaktid:

- Keskkonnaministri 9. oktoobri määrusega nr 59 on kehtestatud jahiulukite loetelu, kuhu kuuluvad muuhulgas ka naeru-, hõbe- ja merikajakas.
- Jahiseaduse § 22 defineerib jahiulukikahjustuseks jahiuluki poolt kalade kahjustamise kalakasvanduses või lõkspüünis, põllumajandusloomade, põllumajanduskultuuride, kasvava metsa ja kuivenduskraavide kahjustamise, üleujutuse põhjustamise ning koduloomi või inimesi ohustavate haiguste levitamise.
- Looduskaitseaduse § 60 ütleb, et vara kaitseks looma eest on lubatud kasutada kõiki kaitseabinõusid, mis ei põhjusta looma vigastamist või hukkumist ning mis on inimesele ohutud. Kui vara valdaja ei ole rakendanud kaitseabinõusid vara kaitseks looma eeldatava ründe eest, ei ole tal õigust looma surmata, saada luba looma surmamiseks või saada looma tekitatud kahju eest hüvitist.

Nagu eelnevalt mainitud, ei ole kajakate surmamisel Keila linna kajakaprobleemi lahendamiseks mingit mõtet. Kuna Keilas ei ole kahtlustatud ega tõestatud kajakate poolt inimesi ohustavate haiguste levitamine ning varaline kahju autode määrimise ning linnaruumi reostamise läbi on pigem kaudne, ei jäta seadusandlus võimalusi kajakaprobleemi reguleerimiseks. Looduskaitseaduse § 60 võimaldab aga kasutada enamikke lindude ohjamise meetodeid, v.a. surmamine.

4.4 Ülevaade lindude ohjamise meetoditest

Nagu ka eelpool öeldud, peaks Keila linn esmalt keskenduma Karjaküla karusloomafarmi tootmisprotsessi muudatuste sisseviimise saavutamisele ja selleks sobilike õiguslike vahendite leidmisele. Lindude peletamine linnast tervikuna on keeruline ja kallis ettevõtmine ning tuleks kõne alla siis, kui probleemi põhjuse likvideerimine osutub võimatuks. Seetõttu on järgnevalt esitatud ülevaade linnupeletusvahenditest, mille kasutamine võiks Karjaküla karusloomafarmis ja Keila linnas tulemusi anda. Põhjalikuma ülevaate vahenditest ja nende efektiivsusest lennuväljadel saab Aarne Tuule bakalaureusetööst lisast 5 (vt kasutatud kirjandus). Siinkohal on oluline märkida, et hinnagud efektiivsusele võivad olla vahepeal muutunud nii uute andmete ilmnemise kui ka lennuväljade ja Keila linna erinevate peletusspetsiifikate tõttu.

Lindude ohjamiseks kasutatakse maailmapraktikas kümneid erinevaid meetodeid, mida saab põhimõtteliselt jagada kaheks: peletusmeetodid ja surmamismeetodid. Kirjanduse andmetele tuginedes võib esimesi omakorda jagada viide tüüpi :

- 1) heliefektiga meetodid (näiteks mürakahurid, audiopeletised, pürotehnika);
- 2) visuaalsed meetodid (näiteks laserid, lipud, õhupallid, tuulelohed, koerad, inimhõju);
- 3) keemilised meetodid (näiteks kleepuvad ja ebameeldiva maitsega kemikaalid);
- 4) füüsilised tõkendid (näiteks võrgud, traadid);
- 5) elupaiga muutmine (näiteks „kõrge heina” hooldusrežiim, monokultuurid).

Surmamismeetoditeks on surmavate kemikaalide kasutamine söödas, munade hävitamine ja õlitamine, pesade hävitamine, surmavad lõksud ja tulistamine. Võrreldes peletusmeetoditega kasutatakse surmamismeetodeid enamasti vähem ja juhtudel, kui muud meetodid ei ole soovitud tulemust andnud.

Keila linnas ja Karjaküla karusloomafarmis oleks reaalselt kasutatavad vaid mõned linnupeletusmeetodid. Seda seetõttu, et Karjakülas on probleemi põhjused teada ja kuniks karusloomafarm neid ise ei likvideeri, ei ole neil põhjust ka tagajärgedega tegeleda. Seni on AS Balti Karusnahk deklareerinud, et kajakad neid ei häiri ja seega ei ole märkimisväärset

peletusmeetodite kasutamist ka oodata. Keila linnas teeb linnupeletusvahendite kasutamise keeruliseks asjaolu, et probleemi põhjus ei asu linnas ja seega peab tegelema vaid tagajärgede leevendamisega ehk katuste muutmisega kajakate jaoks võimalikult ebaatraktiivseks.

Heliefektiga linnupeletusmeetodid on suhteliselt efektiivsed, kuna põhinevad lindude ürgsel hirmul. Infra-ja ultrahelid on osutunud ebaefektiivseteks ja võivad inimestele ohtlikud olla. Küll aga on tõhusaid tulemusi andnud gaasi või elektri jõul töötatavad mürakahurid, mis toovad kuuldavale valju püssipaugule sarnaneva kärgatuse (ca 130 dB). Taolised seadmed on kasutusel ka Harju KEK territooriumil, kus nende mõju on kohati nõrk, kuid kohati hästi jälgitav. Selliste seadmete kasutamisel on oluline nende tihedus (Harju KEK territooriumil hetkel liiga hõredalt) ja töö sagedus (tuleks vältida regulaarseid tsükleid, mis võimaldab lindudel paukudega kiiremini harjuda). Vahendi positiivseks küljeks on vähene hooldusvajadus ja seadistamisvõimalused, mis võimaldavad taimerit kasutades tekitada lindudele ootamatuid ebaregulaarseid seeriaid ning ühtlasi juhtida erinevatesse kohtadesse paigutatud kahurite aktiveerumise abil lendu peletatud linnuparvi soovitud suunda. Negatiivseks küljeks on müra, mis eriti elumajade katustele paigaldatuna tekitab linnakodanikes kindlasti pahameelt. Seda enam on töö raskendatud hilisõhtust varahommikuni kui toimub kajakate peamine esinemine Keilas. Paljudele katustele paigaldatud mürakahurid oleks siiski Keila linna jaoks üks efektiivsemaid linnupeletusvahendeid.

Maailmapraktikas läbi aegade enim kasutatud linnupeletusvahend on pürotehnika. Pürotehnika alla liigitub lai valik tooteid, peamiselt kasutatakse püstolist, püssist või maast tulistatavaid rakette ja padroneid, mis plahvatades toovad kuuldavale kuni 160 dB helitugevusega kärgatuse. Ka Eesti lennuväljadel on pürotehnika osutunud kõige efektiivsemaks vahendiks. Meetodil on linnaoludes siiski mitmeid miinuseid – esiteks on vahenditel suhteliselt lühiajaline mõju ning erinevalt mürakahuritest vajab pürotehnika pidevalt tööjõudu. Kogu linnast peletamisel on tööjõukulu märkimisväärt. Samuti kaasneb pürotehnikaga alati tuleohutuslik risk ning tiheasustusalal ei ole sellise vahendi regulaarne kasutamine soovituslik. Keilale võib pürotehnikat soovitada kasutamiseks koos teiste peletusvahenditega, näiteks kajakate eriti massilise esinemise puhul.

Audiopelletid ehk lindude hädakisa taasesitavad seadmed ei ole Keila oludes sobilikud, kuna on kallid ning vähese või olematu efektiivsusega. Seda tõestavad ka käesoleva töö autorite tähelepanekud Tallinna Prügilast, kus kümned paigaldatud audiopelletid ei avaldanud kajakatele mingit mõju juba koheselt peale paigaldamist. Nüüdseks on mitmed pelletid kasutusel istumiskohana või lindude väljaheidete tõttu rikki läinud.

Visuaalse efektiga linnupelletusmeetodite alla kuulub hulk vahendeid, mille kasutamine on linnatingimustes ohtlik (laserid), võimatu või ilmselgelt ebaefektiivne. Samuti ei ole otstarbekas kasutada põllumajanduses laialt levinud hernehirmutise-taolisi pelletid, sest kõiki visuaalseid pelletusvahendeid peab pidevalt ringi paigutama ja vahetama ning katustel oleks see mõeldamatu. Visuaalsete meetodite põhiline puudus ootamatult paukuva heliefektiga vahendi ees ongi pidev eksponeeritus, mis põhjustab lindude kiire harjumise. Hiljuti töötati küll välja taimeriga elektriline hernehirmutis Scarey Man, mis paisutab enne maas lebanud hirmutise mõne sekundiga inimese suuruseks, samal ajal hakkab tööle vali signal, hämaras hakkab hirmutise sees põlema ka lamp. Taolise aparadi efektiivsus on võrreldes statsionaarse hernehirmutisega küll palju suurem, kuid autorite kogemuste põhjal oleks tõhusaks pelletamiseks vaja paigaldada iga keskmise korrusmaja katusele vähemalt 4 seadet. Kui kogu linna majade katused seadmetega varustada, hakkavad kajakad arvatavasti nendega üha enam harjuma ja aparatide arvu katustel tuleks veelgi suurendada. Kuna ühe seadme hind on ca 13 000 krooni, ei ole nimetatud vahend Keila linna jaoks otstarbekas.

Röövlindude makettide, õhupallide, läikivate lintide, tulede, peeglite, lippude ja riideribade ühiseks suurimaks puuduseks on nende statsionaarsus ja suur tihedus, millega peaks katma kogu Keila majade katused. Sellised ettevõtmised on ääretult tülikad, kallid ja küllaltki ebaefektiivsed.

Keemilised linnupelletusvahendid on isegi Eesti kahjuritõrjevahendite maaletoojate sortimendis, kuid mitmed mainekad eksperdid on üksmeelselt tõdenud, et seni ei ole maailmas toodetud veel ühtegi efektiivselt toimivat keemilist linnupelletusvahendit ja

seetõttu ei tasu sel teemal pikemalt peatuda. Pikem kirjeldus on toodud Aarne Tuule bakalaureusetöös lisas 5 (vt kasutatud kirjandus).

Füüsilised tõkendid on oma olemuselt lihtsad ning efektiivsed linnupeletusvahendid, kuid õigustavad end pigem väikeste pindade puhul. Võrguga katmise korral on eesmärgiks lindude ligipääsu täielik takistamine, seetõttu peab võrk objekti või maa-ala ümbritsema nii pealt kui küljelt. Objekti või maa-ala sihtotstarbeliseks kasutamiseks on vaja rajada sissepääsud, nõ. väravad kohtadesse, kust saab võrku ajutiselt eemaldada. Seetõttu on võrguga katmine teiste linnupeletusmeetoditega võrreldes märkimisväärselt kallis ettevõtmine. Maailmapraktikas on teada juhtum, kus töötava prügila võrguga katmise hinnaks kujunes umbes 18 miljonit krooni. Samuti on teada, et 1997. aastal maksis ühe 100 ha suuruse kalafarmi katmine umbes 1 miljon USD. Kui rääkida linnupeletusvahendite kasutamisest Karjaküla karusloomafarmis, siis võrguga katmine oleks ainus efektiivne lahendus. Arvestades töö keerukust, maksumust ja edaspidist hooldust, on farmil igal juhul lihtsam ja odavam tõkestada kajakate juurdepääs toidule vastavalt peatükis 4.2 antud soovitudele.

Keila linnas tuleks väiksemate pindade lindude eest kaitsmiseks kõne alla kajakate ligipääsu takistamine traatidega, mis tuleb kaitstava pinna kohale kinnitada piisavalt tugevalt, et tuul seda puruks ei rebiks, kuid ka mitte nii pingul, et lindudel seal hea istuda oleks. Traatide võrgustikku tuleb pidevalt kontrollida, et see muutuks sealt läbi pääsenud lindude jaoks lõksuks. Kogu Keila linna katuste katmine traatidest võrgustikuga on ebareaalne.

Siinkohal peab veel ära mainima ühe efektiivse vahendi - nn linnupeletustraadi ehk ligi kümnesentimeetrise risti-põiki ogadega metallriba olemasolu. See vahend on laialt kasutusel kogu maailmas, enamasti kinnitatakse taoline ogariba mälestusmärkide ja muude taoliste objektide külge (Eestis märkimisväärsim kasutuskohd Vabadussõja võidusammas). Taolise vahendi miinuseks on kõrge hind, meeter maksab vähemalt 100 krooni. Seetõttu on linnupeletustraadi kasutamine mõistlik esindushoonete karniiside ja katuseservade juures, suurte korterelamute katuste katmine traadiga on aga ennekuulmatult kallis ettevõtmine.

Elupaiga muutmise valdkonda kuuluvaid meetodeid ei saa Keila linnas kasutada, kuna enamik neist on mõeldud kasutamiseks lennuväljade kontekstis. Need meetodid on loodud reguleerimaks lindude arvukust probleemi tekkekohas, Keila on aga probleemi tagajärgede avaldumise piirkond.

Kokkuvõtlikult peab mainima, et enamike peletusvahendite kasutamisel peab meeles pidama, et ühte tüüpi peletusvahendi pikaajaline kasutus tekitab lindudes harjumuse, vähendades meetodite efektiivsust. Seega tuleks järgida järgmisi põhimõtteid:

1. peletusvahendeid tuleks varieerida;
2. peletusvahendeid peaks võimalusel kasutama kombineeritult;
3. võimalusel peaks kasutama erinevatele liikidele spetsiaalselt kohandatud, mitte universaalseid peletusvahendeid.

31.12.2009

Eet Tuule

Aarne Tuule

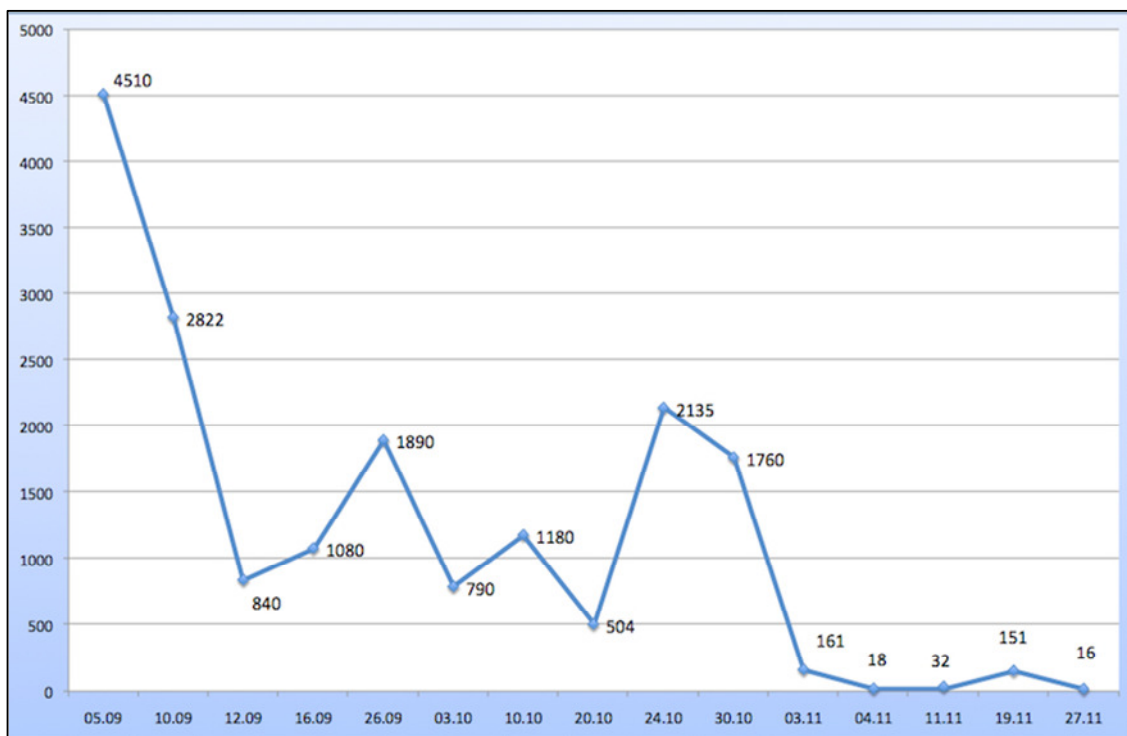
Kasutatud kirjandus

- Elts, J. *et al.* 2009. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2003-2008. *Hirundo*. 22(1): 3-31.
- Jahiseadus. 21.05.2009 (RT I 2009, 30, 179)
- Jahiulukite loetelu. Keskkonnaministri määrus nr 56. (RTL 2002, 118, 1715)
- Jonsson, L. 2000. Euroopa linnud. Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn.
- Kumari, E. 1954. Eesti NSV linnud. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn.
- Ling, R. (toimetaja) 1980. Loomade Elu, 6. köide Linnud. Valgus, Tallinn.
- Lodjak, J (koostaja), Mägi, M. (konsultant), Mänd, R. (vastutav täitja). Vareslaste ohjamiskava koostamine Tartumaal. Aruanne, Tartu 2008.
- Looduskaitseadus. 27.10.2009 (RT I 2009, 53, 359)
- Lundewall, C-F. & Bergström, M. 2005. Põhjamaa linnud. Varrak.
- Tuule, A. 2007. Lindude põhjustatavad ohud lennuliiklusele ning nende vähendamise põhjused lennujaamades, sealhulgas Tallinna Lennujaamas. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikooli Matemaatika-loodusteaduskond, keskkonnakorralduse õppetool. Töö lisa 5 on kättesaadav internetis aadressil http://www.tallinna-linnuklubi.ee/baka/lisa_5.pdf
- Tuule, E., Tuule, A. & Puumets, R. 2006. Materjale Paljassaare linnustikust. *Hirundo* 19(1): 23-32.

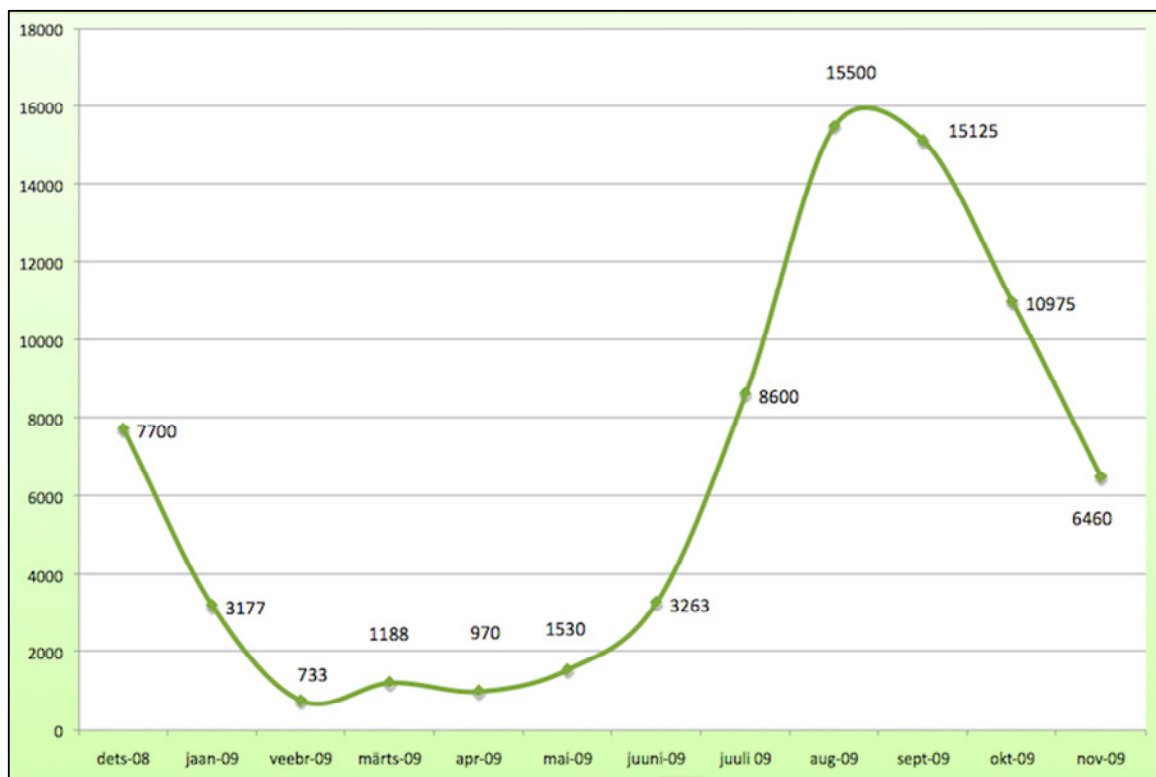
LISAD. Lisa 1. Joonised. Kõigi fotode autoriõigused ja jooniste teostus Eet ja Aarne Tuule, joonise 8 ja 24 aluskaart Maa-ameti X-GIS.

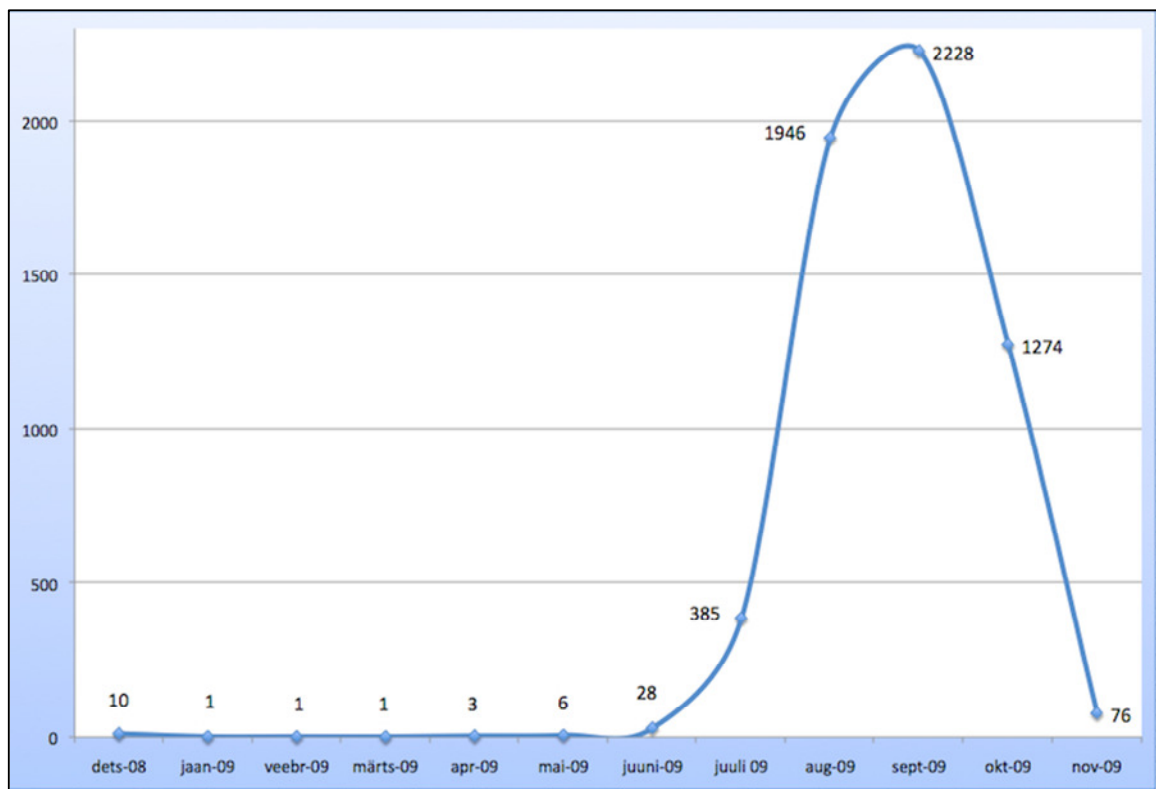
Joonis 1. Hõbekajaka arvukus Karjaküla karusloomafarmis vahemikus 05.09.2009 - 27.11.2009 (isendeid vaatluspäeva kohta)

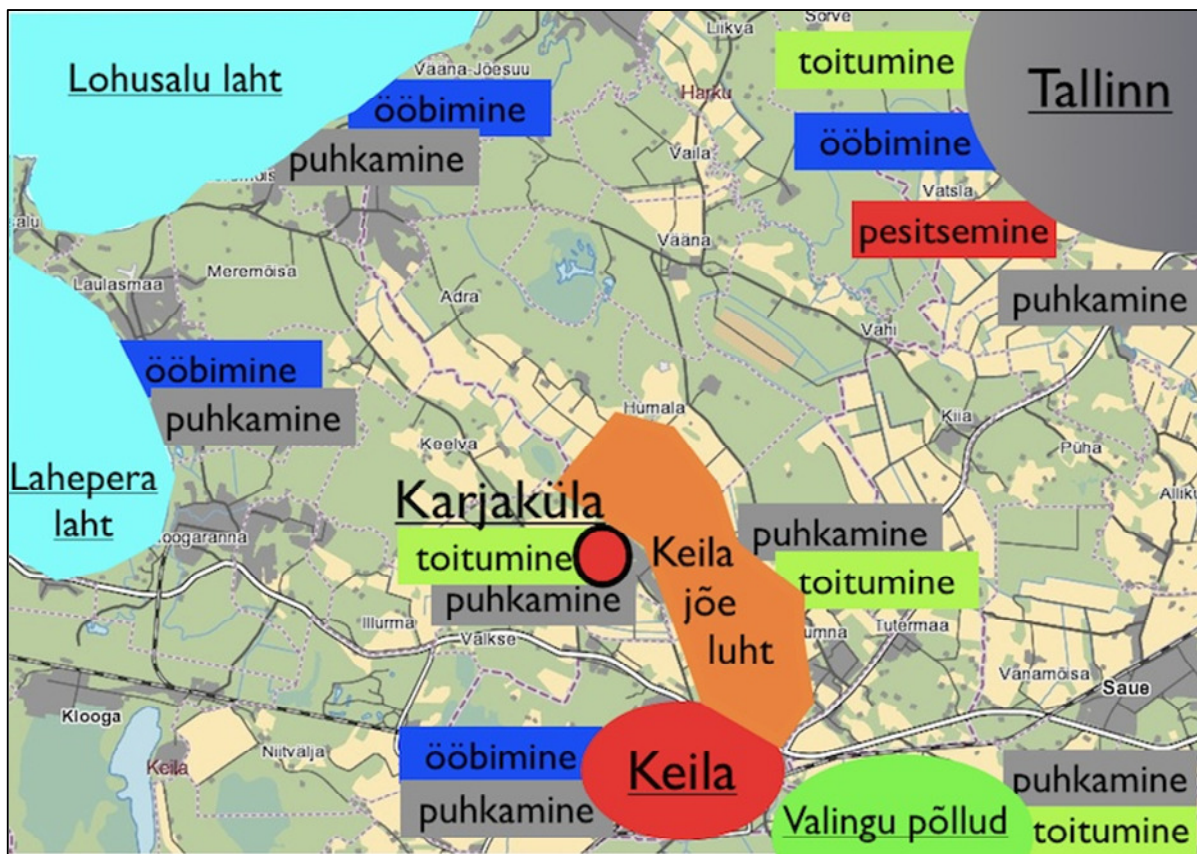
Joonis 2. Hõbekajaka arvukus Keila linnas vahemikus 05.09.2009 - 27.11.2009 (isendeid vaatluspäeva kohta).

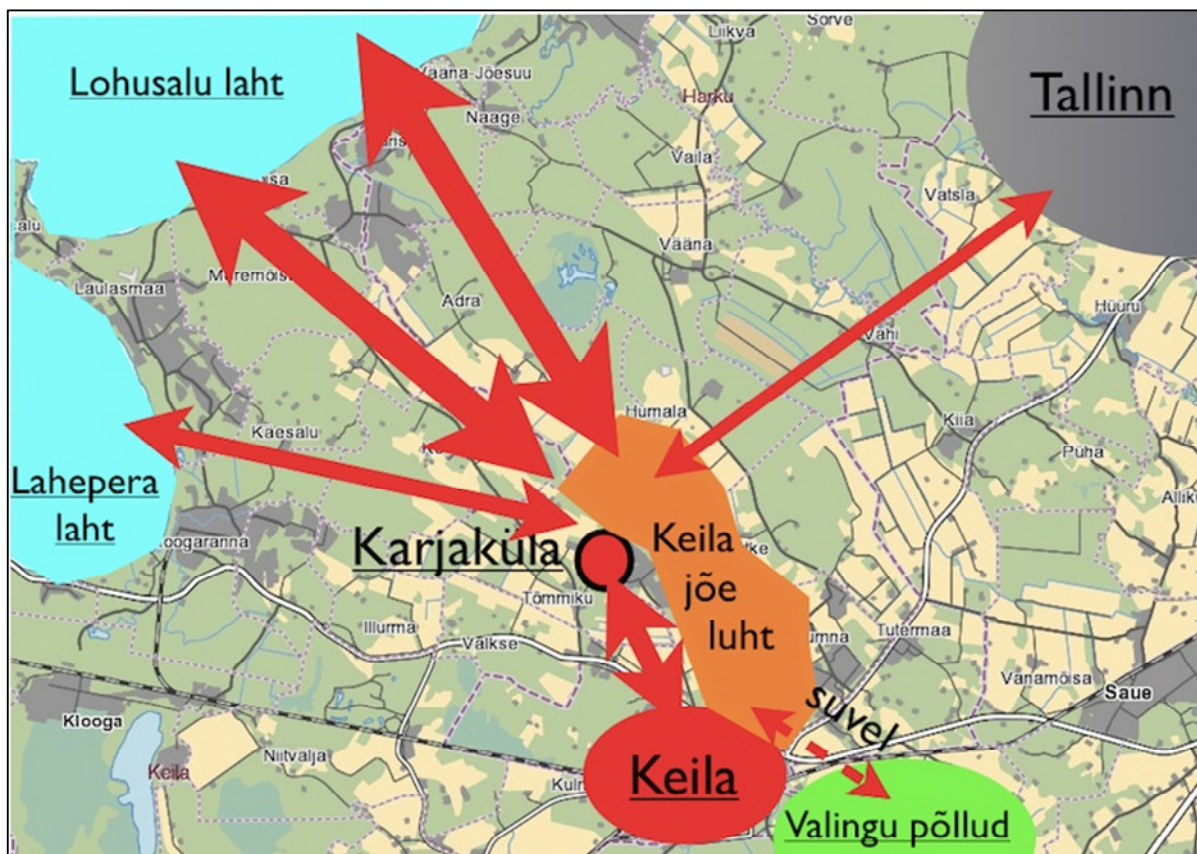
Joonis 3. Hõbekajaka arvukus Karjaküla karusloomafarmis vahemikus detsember 2008 – november 2009 (keskmine isendite arv vaatluspäevade kohta kuude lõikes)

Joonis 4. Hõbekajaka arvukus Keila linnas vahemikus detsember 2008 – november 2009 (keskmine isendite arv vaatluspäevade kohta kuude lõikes)

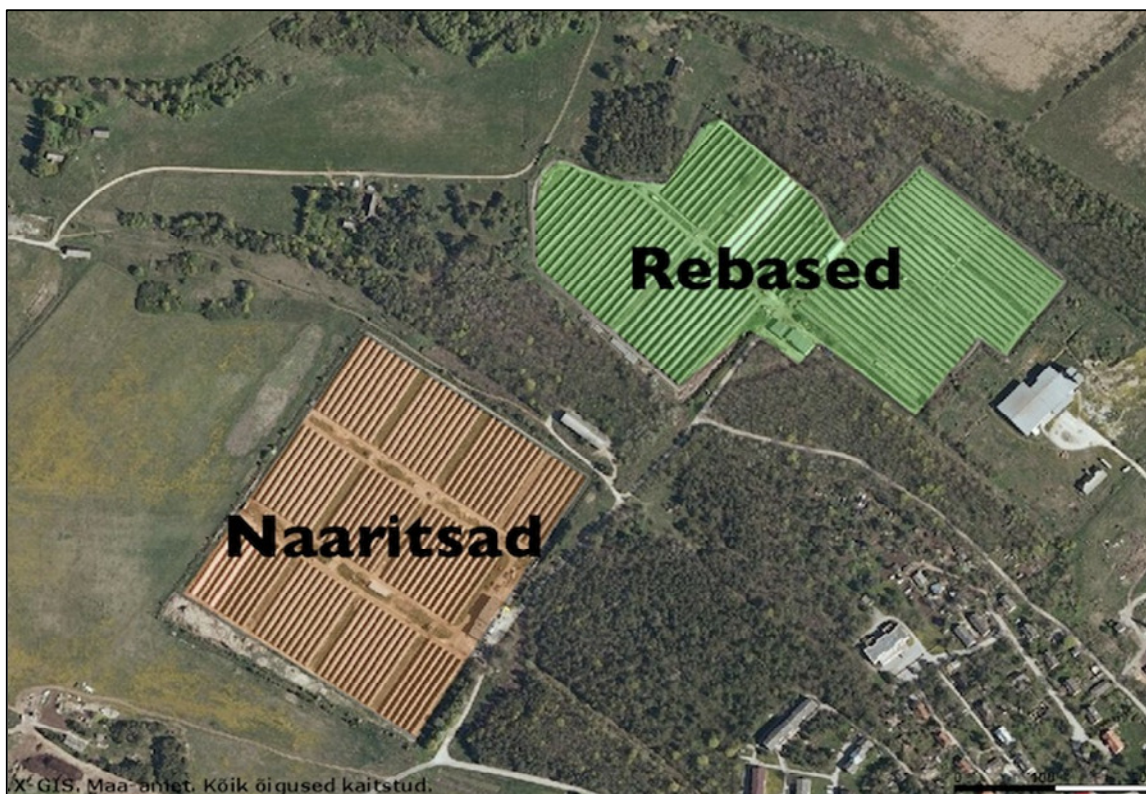
Joonis 5. Keila linna lähipiirkonna maastiku kasutusfunktsioonid hõbekajaka jaoks.

Joonis 6. Hõbekajaka peamised lennusuunad Keila linna lähipiirkonna maastikul.

Joonis 7. Karjaküla karusloomafarm kajaka pilgu läbi.

Joonis 8. Karjaküla karusloomafarm ortofotol.

Joonis 9. Karjaküla karusloomafarmi naaritsate sektsiooni katused hommikuse toitmise eel.

Joonis 10. Hõbekajakad Karjaküla karusloomafarmi puuride katustel ja lähipiirkonna heinamaal puhkamas.

Joonis 11. Kajakad Karjaküla karusloomafarmis loomade toitmise ajal toitu ründamas.

Joonis 12. Hõbekajakad Karjaküla loomasööda köögist väljuva toru all toitumas. Toru kaudu pumbatakse paakautosse loomade vedelsööta ja toru otsast tilgub seda pidevalt ka maapinnale.

Joonis 13. Puuri esiküljele paigaldatud plekkalus Karjaküla karusloomafarmi rebaste seksioonis.

Joonis 14. Puuri laele paigaldatud toit Karjaküla karusloomafarmi naaritsate seksioonis.

Joonis 15. Lahtine varjualune Karjaküla karusloomafarmi rebaste sektsioonis.

Joonis 16. Lahtine varjualune Karjaküla karusloomafarmi naaritsate sektsioonis.

Joonis 17. Puuride alune Karjaküla karusloomafarmi rebaste sektsioonis.

Joonis 18. Puuride alune Karjaküla karusloomafarmi naaritsate sektsioonis.

Joonis 19. Keila linna paneelmajade katused kajaka silmade läbi.

Joonis 20. Harju KEK'i katused kajaka silmade läbi.

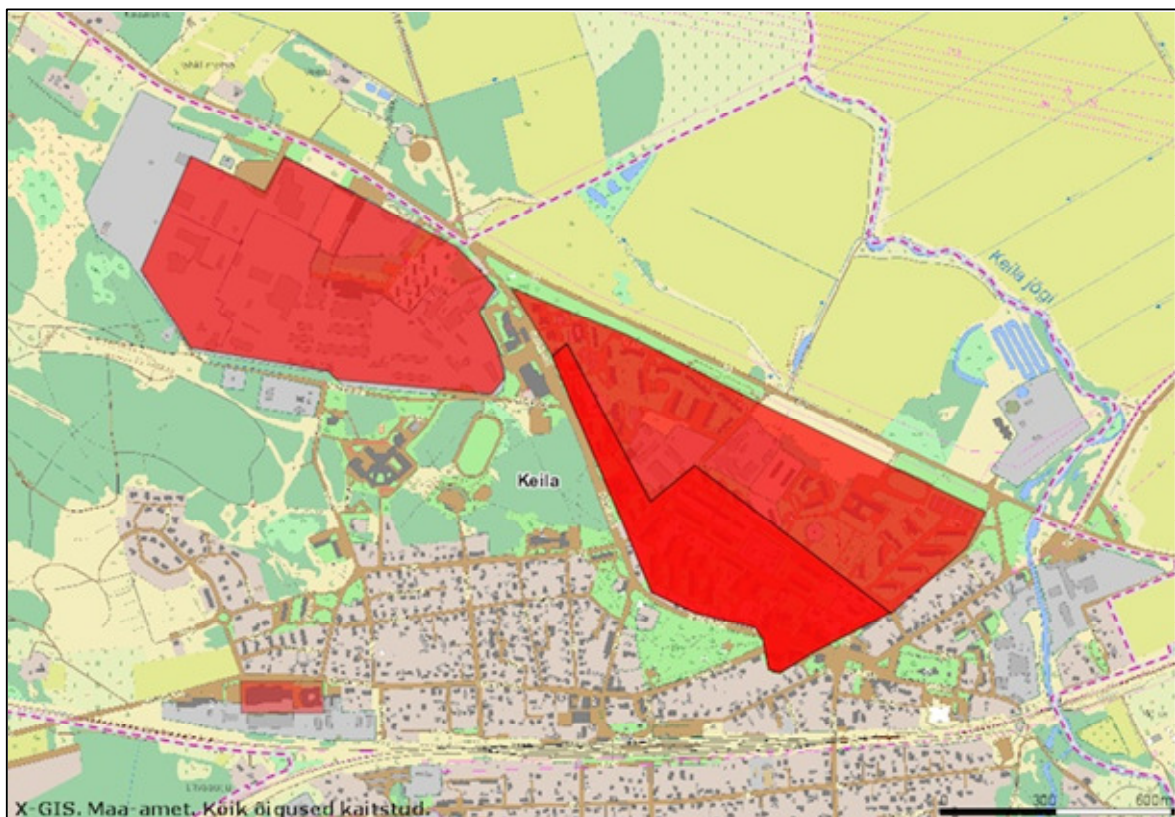
Joonis 21. Igapäevane suvehommikune vaatepilt Keila linna põhjaservas.

Joonis 22. Harju KEKi territooriumil asuva hoone katus peale kajakate ööbimist. Väljaheited, suled ja Karjaküla karusloomakasvatusest sisse ahmitud ja hiljem välja oksendatud põhu ja saepuru segu tekitab hoonete katuste äravoolukanalites ummistusi, põhjustades vee kogunemist katusele.

Joonis 23. Hõbekajaka pesa tootmishoone katusel Tallinnas.

Joonis 24. Hõbekajakate peamised puhke- ja ööbimispiirkonnad Keila linnas. Mida intensiivsem värv, seda arvukam ja sagedasem esinemine.

Lisa 2. Aruandlusperioodi jooksul Keila linnale saadetud linnuteated

Linnurindelt - 18.12.2008

Anname teada, et me pole Keilat unustanud. Linn on praegu sisuliselt kajakatühi, sest hõbekajakate pühakoda paikneb käesoleval ajal Karjakülas. Kuna seal peaks nov. - dets. olema arvukuse tippaeg, siis oleme seni pearõhu asetanud just farmidele. Segamatu töö huvides oleme esialgu vaikselt tegutsedes linde loendanud ja nende käitumist jälginud. Praeguse ilmamudeli puhul ööbivad linnud merel, kust siis karusloomade hommikuse toitmise ajaks kohale lennatakse. Hulgi ikka, sest kahe viimase loenduse ajal - 07.12. ja 12.12. - saime nende arvuks vähemalt 9400 - 9900 lindu. Kuna kostilisi saabub ka hilisemal kellaajal tasapisi juurde, siis võib nende arvuks vähemalt 10 000 kajakat lugeda.

Kajakate arv väheneb ka Karjakülas - 28.01.2009

Näib siiski, et ka karusloomafarmis on toidulaud kesisemaks muutunud - suur osa sealsetest põlisasukatest on oma kasukatest ilma jäänud ja parematele jahimaadele rännanud. Sealne hõbekajakate arvukus on vähemalt osaliselt seetõttu järjest kahanenud: detsembri 3. dekaadil meie loendusandmetel 6600 - 6800 isendit, 3. ja 10. jaanuaril 5400 - 5700 kajakat, 15. jaanuaril 3800 isendit ning 21. ja 27. jaanuaril koosnes näljaste armee vaid 500 hõbekajakast. Alles detsembri alguses loendati karjakülas kuni 10 000 isendit. Hulk merel baseeruvaid kajakaid on talve edenedes siinsetest vetest aga lahkunud ja see on karusloomafarmi külastavate kajakate arvukuse languse üheks peapõhjuseks.

Kuna kajakate kohta praegu midagi olulist kirja panna pole, siis peatuks paari lausega teistel lindudel. Vast pakub huvi. Peale kajakate on Karjaküla farmide juures igapäevasteks arvukateks esinejateks veel hallvaresed ja hakid, lisaks hulk väikelinde: kodu- ja põldvarblased, rohevindid, urvalinnud, kanepilinnud, talvikesed, musträstad. Selline kostiliste kontsentratsioon meelitab kohale jälle rebaseid ja mitmeid röövlinde - raudkulli, kanakulli, hiireviu (korraga kuni kolm lindu) ja karvasjalg-viu. Sel talvel tavalisest arvukamalt talvituma jäänud kuldnokk on meid seal aga 50 ja 90 isendiliste parvedega üllatanud (olevat nähtud ühte veelgi suuremat parve). Muide, suur-kirjurähnid, musträstad, hallrästad, kuldnokad, siidisabad ja rohevindid esinevad ka talvises Keila linnas.

Vaikne veebruar - 27.02.2009

Ehttalviseks kujunenud küünlakuu ei jätnud lindudele mõju avaldamata. Päevad muutusid küll järjest pikemateks, kuid pakasega on energiavajadus teadagi suurem ning pidevalt tühi kõht sundis sulelisi pidevalt liikvele. Samas aga mingeid ulatuslikumaid hulguliikumisi ei esinenud ja linnud hoidusid teatud-tuntud paikaesse, kust midagi ikka nokka saadi. Tõsi, mõned seltsingulised linnuliigid – näiteks hallvaresed ja hakid – sooritasid igapäevaseid lende ühiste tähtsamate ööbimis- ja toitumispaikade vahet. Ent see kuulus igapäevase rutiini juurde, kusjuures Keila linn neile erilist huvi ei pakkunud. Vareslased tegutsesid linnas küll pidevalt, kuid väga tagasihoidlikul arvul. Kajakaid polnud Keilas endiselt näha, sest merel ööbivate hõbekajakate huviorbiidis püsis lähipiirkonnas vaid Karjaküla karusloomafarm. Kuu algul loendati seal korra erandina küll 1800 kontvõõrast, aga hiljem kajakate arvukus muudkui langes: 480 linnust kuni 280 isendini. Arvukalt viibisid seal kohal alati vareslased ning kuu 1. poolel ka kuldnokad. Viimastest oli eelmises teates juba lühidalt juttu, kuid ei saa jätta märkimata, et Eestimaal 450 talvituvast kuldnokast koosneva parve kohtamine oli omaette sündmuseks.

25.02. ennelõunal tuli päike välja, lumi sulas, puukoristaja vilistas poisikeselikult ja rasvatihased hakkasid hoogsalt laulma, otsekui vanu aegu meenutades: „sitsikleit, sitsikleit“. Mitmed haki- ja varesepaarid, kes hoiavad oma tulevastel pesapaikadel juba silma peal, pidasid kevadise ilma puhul seal valveteenistust. Ja veel: linna olid ilmunud mõned hõbekajakad – kevad on peatselt käes ja tulgu see siis hiline või varajane, vaikne veebruar on igatahes läbi. 27.02. hommikul laulis algavas videvikus muustrastas. Kestvalt ja kõlavalt.

Suve silmad, talve hambad - 08.04.2009

Viimaste aastate jooksul oleme varajaste või väga varajaste kevedetega juba sedavõrd harjunud, et tänavune tavalise fenoloogilise arenguga märtsikuu tundus hilisena. Jürikuu alguse soojalaine koos lindude rändeks soodsate tuultega mõjus sulelistele muidugi ergutavalt ja Eestisse jõudsid mitmed käesoleva aasta uued liigid ning varem saabunutele hulk tiivulisi lisaks. Osa tulijatest kiirustas juba tulevasi pesitsusterritooriume hõivama, osa rändureid rändas oma kodumaa poole edasi, osa neist otsustas aga meie kandis

rändepeatusele jääda. Näiteks võib praegu Keila pargis kuulda siin koha sisse võtnud metsvindi laulu, lähedal aias näha oma puuri revideerivat kuldnokka ning Keila jõe luhal uudistada põllupeenrale rinnaga mängupesa voolivat kiivitajat. Samal ajal võime paljudes kohtades kohata samade liikide (ja paljude teiste) rändesalku ja paikseid tegutsevaid seltsinguid.

Nii kui parajalt paks lumikate mõne päeva jooksul olematuks sulas, ilmusid kohe kohale ka kogukad rändlinnud: suur-laukhaned, rabahaned, sookured, hallhaigrud ja esimesed valge-toonekured. Mõnigi toonekurg tukub juba pesal, arktilistel aladel pesitsevad haned on jäänud aga rändepeatusele. Toiduga on tegelikult kitsas käes, sest parved on suured - Harjumaal on tänavu näiteks 15 000 isendilist haneparve vaadeldud. Näljaseid tuleb aga aina juurde.

Viimased sõnad kehtivad kindlasti eriti kajakate kohta. Lisaks mere ääres ja Tallinnas talvitunud hõbekajakatele, tuli neid märtsi jooksul märgatavalt juurde. Seda kinnitasid ka Karjaküla karusloomafarmi juures tehtud tähelepanekud - vahepeal napilt 300 linnuni kahanenud hõbekajakate arvukus kasvas uuesti 2 100 isendini. Märtsi lõpupäevil naasesid kodukanti ka naerukajakad ning 2.aprillil viibis neid loomapuuride juures vähemalt 850 lindu. 5.aprilli hommikul oli osa neist tegelastest Keila jõe luhale tekkinud vabavee äärde üle kolinud ning lärmasid koos sealsamas meloodiliselt häälitsevate puhkavate laululuikede ja umbes 3 000 kaagutava-klähviva hanega võidu.

Tallinna katused on ilmselt väärt kohad, sest paljudes piirkondades peavad hõbekajakad oma sealsetel pesapaikadel juba mõnda aega vahiteenistust. Nüüd, kus neile on lisandunud hulk naerukajakaid, valitseb kõikjal närviline segadus, kisa, lärm. Keila linn pole veel kajakate jaoks atraktiivseks muutunud. Vahepeal näis küll, et mõned pesitsusterritooriumid on siiski omaks tunnistatud, kuid ilm muutus taas talvisemaks ja katustel konutajad kadusid. Hiljem võis kajakaid jälle enamasti vaid ülelendudel täheldada. Ent pesitsemise alustamiseks neil aega veel jagub - hõbekajakate paar ehitab pesa keskmiselt vaid kolm päeva ja täiskurn munetakse sinna tavaliselt aprilli lõpus või mai alguses. Olenevalt asukohast võib pesitsusaeg aga küllaltki suurel määral kõikuda.

05.05.2009 - Kajakatel mujal tegemist

Vahepeal on kevad jõudsasti edasi arenenud. Seda vaatamata sellele, et maapind januneb juba korraliku vihma järele, ent suvesoojagi oleme nautinud. Tammiku tee Keila linnas on pikalt sinililled sinetuse ja võsaülaste valendusega palistatud. Vahtrad ja raagremmelgad püsivad täisõitsengus, puhkenud on esimesed nurmenukud ning õige pea teeb seda toomingas. Metsas kukub kägu, ka esimesi ööbikuid õnnestub juba kuulda. Paljud linnud istuvad pesadel, kes haudub, kes on parajasti munemisega ametis. Koos kulliliste, vareslaste, kuldnokkade, rästaste, toonekurgede, hallhaigrute ja paljude teistega, on selle ülitähtsa eluülesandega praegu seotud ka enamused kajakaid. Tõsi, siin-seal ehitatakse veel pesi, kuid näiteks närvilise elulaadiga naerukajate tihedalt asustatud koloonias juhtub alatasa midagi ja seepärast tuleb ka valmis pessa aeg-ajalt ehitusmaterjali juurde tuua. Esialgu eeldasime, et ega Keila linna katusedki ilma hõbekajakate pesadeta jää, aga üllatus-üllatus - meie teada vähemalt seni neid sinna kolinud ei ole.

Kohustustest parajasti vabad kajakad hulguvad toiduotsinguil ikka veel suhteliselt laialt ringi. Eeskätt väärivad tähelepanu kindlad toiduallikad ning pole ime, et Karjaküla kestvalt sadu hõbe- ja naerukajakaid seal kohal hoiab. Kasulikum on sealsamas pikalt karusloomade uut toitmiskorda oodata kui kuivast mullast asjatult vihmausse otsida või siis kalast tühja mere kohal lennelda. Suurvesi Keila jõe luhalt on ammu taandunud ning vee alt vabanenud maa pakub kala- ja naerukajateke seni jätkuvalt nokaesist. Muidugi hoiavad kajakad ka põllutöödel hoolsalt silma peal. Seega maale asja on, aga Keila linn on nende silmis esialgu veel väärtusetu. Enamasti on linn nendest sootuks tühi, vahel trehvvab siia vaid üksikuid kajakaid. Ent üks probleemsed ajad ootavad ees.

22.05.2009 - Keila kevad linnuprobleemideta

Nüüd, mil lehekuu päevi jätkub veel vaid nädalaks, areneb looduses tohutu tormamine. Alles see oli, kui esimesed vahtraõied pudenesid, peatselt pudeneb toomingate ja kirsside õitevalendus ning täisõitsenguga saavad uhkeldada juba hobukastanid, sirelid, aed-õunapuud, siis pihlakad ja ikka piki kindlaskujunenud fenoloogilist rida pidi edasi. Silmailu ja erinevaid lõhnu on korraga sedavõrd palju, et me lihtsalt ei suuda kõike hoomata. Saaks sellel õitepeol nukral novembripäeval osaleda, kasvõi na-tu-kenegi! Siis, kui taevas ja maa on järjekordselt hallis udulaamas eristamatud. Õnneks elame digiajastul

ning igat sorti fotoaparaadid ja kaamerad aitavad meil loodust fikseerida, hetki tabada. Hiljem võime tehnika abil säilitatut ükskõik millal, ikka ja jälle üle vaadata, imetleda, meenutada. Aga see pole see - midagi väga olulist jääb alati puudu...

Sulisriigis valitsevad praegu veel kiiremad päevad, sest iga üksik lind, iga paar ja iga liik peavad oma tähtsaima eluülesandega võimalikult edukalt hakkama saama. Äsja jõudsid oma kodumaale kõige hilisemad saabujad: mitmed roo- ja ritsiklinnud, karminleevike, punaselg-õgija, rukkirääk, peoleo, piiritaja jt. Samas on hulk sinikael-pardi, ronga ning käbilindude poegi oma pesad juba hüljanud. Ka üksikud hallvareste noorsandid kakerdavad siin-seal ringi, ent neile tuleb peatselt rohket täiendust. Lisaks varestele lahkuvad siis pesadest noored hakid, harakad, kuldnokad, hall- ja muusträstad, varblastest-kodutuvideest rääkimata (neil on suure linnastumisega elurütmid üsna sassi läinud).

Keilas on probleemsete linnalindude pesitsusaegne arvukus igati normaalsena püsinud ning tänu sellele pole looduse tundlikud kaalukausid veel paigast ära nihkunud. Seepärast lindude uue põlvkonna elluastumine linna rahulikku elujärge väga närviliseks ei muuda. Siiski, üht-teist muidugi juhtub ning kindlasti võib mõni hallvares või -rästas ka inimest rünnata. See võib juhtuda ükskõik kus - parkides, koduaias, vahel tänavalgi. Sellise otsekui arutu agressiivsuse vallandavad ikka ja alati nende ohtu sattunud pojad. Ega alati otsest ohtu polegi, kuid muretsemiseks on alati põhjust (asetagem iseennast analoogsesse situatsiooni!), sest esialgu veel pururumalad linnupojad ei tea suure ilma kommetest ega ohtudest mitte kui midagi. Kuid juba oma esimesel eluaastal hukkunud lindude hulk on uskumatult suur.

Seega, kui teid peaks ründama mõni üliäge vares, tõmbuge pigem rahulikult kõrvale, sest targem annab järele. Ja kui satute peale mõnele linnuhakatisele, kes lausa kõnniteel ukerdab, tõstke see sell turvalisemasse kohta. Peaasi, et sinnasamasse - küll vanalinnud eksinu üles leiavad. Oleme ka ise osake loodusest, soovime seda või mitte. Püüdkem siis rahulikult koos eksisteerida. Seda aga muidugi juhul, kui olukord on kontrolli all. Keila linnas õnneks on. Tallinnas on näiteks Mustamäe vareste ja kajakate pidevast kisast sellal tulvil.

Jah, alles nüüd jõudsimel kajakateni! Varem polnud põhjutki, sest meie teada neid Keilas tänavu ei pesitsenud. Ka muidu trehvas neid linnas kevadkuudel haruharva. Karjaküla karusloomafarmi juures hõbekajakate pidev ja suhteliselt kõrge arvukusega esinemine jätkus. Vahepeal samuti suure hulga seal tegutsenud naerukajakaid viibib Karjakülas praegu vähe, sest nemad oma tiheda asustusega haudekolooniast pesitsusperioodil arvukamalt väga kaugele ei lenda. Järgmises ülevaates tuleb kajakatest aga kindlasti palju rohkem juttu teha, sest oleme veendunud, et hiljemalt jaanikuu lõpupoole ilmuvad vähemalt hõbekajakad hulgakesi Keila linna ja see pole siis küll enam rahulik koosseksisteerimine.

Hõbekajakas siiski pesitseb Keilas - 05.07.2009

4. juuli varahommikune vaatluskäik algas väikesest ringist Valingu ja Tutermaa kultuurmaastikul, kuid öösel tekkinud maapinnalähedane udu oli piisavalt tihe ning avamaastikul ööbinud kajakaid - kui neid seal ka viibis - me seetõttu ei näinud. Paaris kohas häälitsetes rukkirääk, laulis üksik võsa-ritsiklind ja oligi kõik. Vähemalt eestlaste laulupeo ajal võiks ka suliskoor usinamalt kaasa laulda, aga midagi pole parata - nende lauluaeg hakkab läbi saama. Keila linna sisenesime täpselt koos päikesega, mis tõusis Tallinnas kell 4.12. Kõigepealt vaatasime linnas kajakate meeliskohad üle. Tuttav lugu: kajakad polnud ka täna siin ööbinud. Keskpargi servas laulis Haapsalu mnt ääres hoogsalt rohevint, siis sekkus muusträsta. Mõlemad tänavu juba teistkordselt pesitemas. Täpselt kell 4.30 lendas muusträsta isaslind, nokavahe vihmausse täis, põiki üle tee. Nüüd rändas samas piirkonnas 8 minuti jooksul veel neljas kohas samasuguseid suuri-suuri pesade poole rändavad ussikoormad - rästaste töökas tööpäev ja nende poegade suur söömapidu oli alanud.

Linna katlamaja kütusemahutite ja korstna metallpiiretel ööbinud hallvaresed ja hakid hakkasid üha häälekamateks muutuma. Enamus neist siiski magas veel, pea rahulikult tiiva all, aga selle umbes 400 linnust koosneva ühisseltsingu rahutumad isendid siirdusidki puudele või katustele edasi virguma. Lõplikult tühjenes vareslaste ööbimispaik täpselt kell 5.30 ja siis võeti suund kohe Karjaküla poole. Ent peatselt pöörduti tagasi - esialgu oli see vaid hommikuvõimlemine. Hiljem hajus osa vareseid-hakke kas linna peale või lähedastele

põldudele laiali. Suurem osa neist läks viimaks siiski karusloomafarmi. Ju siis sealt saab kõige mugavamalt oma toiduportsu kätte.

Esimesi üle linna lendavaid hõbekajakaid silmasime 4.28 ajal. Tasapisi nende hulk suurenes, lennusuunad olid erinevad, kuid enamasti tuldi Valingu poolt ja mindi ikka Karjaküla kanti. Vahel sooritati nn patrull-lende, kuid nende hoolikas linnamaastiku uurimine tulemusi ei andnud, sest majade juures midagi ripakil ei olnud. Selliste lindude arv piirdus siiski vaid 46 isendiga. Nendele tuleb aga juurde lisada veel 60 hõbekajakat, kes olid neil varajastel hommikutundidel nelja salgana Keilas paikseteks tegutsejateks. Istuti siin-seal valvepostidel, keereldi ringi, aga toitumist me igatahes ei täheldanud. Nende tegutsemiskohad olid ikka endised, näiteks Pae ja Piiri tn nurgal ning katlamaja juures. Siis tekkis 8 kajakal aga lühiaegne kultuurihuvi ning veidi hiljem tuli sama seltskond uuesti Kultuurikeskuse katusele tagasi. Paaril korral muutusid nad üpris häälekateks, aga linnarahva und kajakad täna üldiselt ei häirinud.

Praegu nii ilusas ja puhtas Keila Keskpargis saime aga juba mõnda aega meid kummitanud kahtlusele kinnitust - hõbekajakas on linnas siiski haudelinnuks (seega olid nad siin ka ööbinud)! Pesitsemiseks on see kajakapaar valinud õige kõrge koha - veetorni katuse - ja seepärast oli seda varem raske avastada. Täna kuulsime korraks vanalinnu pesapaiga häälistsust, siis tuli teda veidi provotseerida ja varsti ilmus ka paariline kohale. Peatselt nägime, kuidas pojad katusel ringi patseerisid. Need kolm tegelast, keda binokliga mõnda aega jälgisime, võivad Keilat igatahes täie õigusega oma sünnilinnaks pidada. Eemalt vaadates oli poegade vanust raske täpselt hinnata, kuid lennuvõimestumiseni kulub neil veel üle nädala. Seni suhteliselt vaikne kajakapaar muutub nüüd aga üha häälekamaks ja agressiivsemaks. Juhtub keegi linnaelanik tornile liialt lähenema, siis võib kajakapaar tema kohal valjult häälitsedes pikeerima hakata. Eriti siis, kui mööduja satub sinna varajasel tunnil, mil linn vaikne, millega linnudki harjunud on ning siis tundub iga läheneja neile eriti ohtlikuna.

Otse sealsamas õnnestus meil teha aga ka tänase päeva toredaim vaatlus: teerajal oli kenasti kõrvuti maas kaelus-turteltuvi paar. Elupaik on sellele Eestis küllaltki haruldasele liigile siin igati sobilik ja nii võib suure tõenäisusega arvata, et see paar pargis ka pesitseb.

Linnuelu linnas tasapisi üha elavnes, näiteks ilmus esimene piiritaja saagilennule kell 5.43. Täpselt kell 6.30 lahkusime siit, et vaadata, mis Karjakülas toimub. Karusloomi juba toideti ja toimus see, mis alati - hõbekajakaid olid kõik kohad täis. Suve kohta oli neid täna aga eriti rohkesti - lõpuks hindasime hõbekajakate arvuks 7 000 lindu ja merelt tuli veel tasapisi lisa. Kohal passisid ka üksikud meri- ja naerukajakad. Muide, kui hiljem veel Keilast läbi põikasime, viibisid linnas vaid üksikud hõbekajakad, lisaks ka kaks naerukajakat.

Palume teatada Keilas ööbivatest kajakatest! - 14.08.2009

Meil pesitsevate lindude lühike suvepuhkus hakkab lõplikult läbi saama. Paljudest neid puhkepäevi lindudele ikka jagus, kuid nii mõnegi liigi vanalinnud said pärast ennastsalgavat poegade hooldamisperioodi siiski veidi hinge tõmmata. Paljud neist said aga alles hiljuti käesoleva suve teise pesakonna ellusaatmisega hakkama. Toitu igale maitsele leidub augustis küllaldaselt ja nii tegeletaksegi praegu oma isiklike rasvavarude täiendamisega - peagi saabub ju aeg, mil tuleb rändeteedele siirduda. Kes varem, kes hiljem. Ent hulk meie linde on meie metsadest, põldudelt ja mererannikult tegelikult juba lahkunud. Nende asemele on ilmunud meist põhja pool pesitsenud linnud, näiteks kurvitsalised, kelle sügisränne kestab täie hooga juba oma kuu aega.

Ka kohalikud kala- ja naerukajakad on tänavu varakult liikvele asunud ning praegu nad Keila ümbruskonnas peaaegu puuduvad, aga eks uued linnud tule peatselt asemele. Eriti nüüd, mil meid mitmeid päevi rõõmustanud ilus kesksuvine ilm on muutliku, sagedaste vihmahoogude ja tuulisema ilmaga asendunud. Ainult hõbekajakad paistavad kõige ja kõigi suhtes ükskõiksed olevat ja neil näib aina hästi minevat. Vähemalt nende arvukus suvekuudel muudkui tõusis, ulatudes Karjakülas sõna otseses mõttes üllatavalt kõrgele. Ent kuna karusloomafarmist on seni juba palju juttu tehtud, räägiks seekord lühidalt olukorrast Keilas. Linna ilmusid hõbekajakad märgatavamal arvul juuli alguspäevil, kusjuures kuu esimesel poolel tõusis nende arvukus (meie loendustulemuste alusel) 111 ...431 isendini ning juuli teisel poolel püsis see 668...690 isendi piires (mõlemal korral kolm loendushommikut). 02.08. varahommik lõi 3530 kajakaga kaardid sedavõrd segi, et 13.08. loendustulemus - 1770 lindu - on esialgu väikene leevendus.

Hõbekajaka esinemisest linnas on meil pilt seniste vaatluste põhjal muidugi olemas, aga praegu oleks just paras aeg oma andmeid teie - Keila linna elanike - tähelepanekutega täiendada ja täpsustada. Kajakad linnades on kaasajal üks aina süvenevaid probleeme ning kuna muidu eeskujulikult heakorrasatud Keila linna lähistel paiknev Karjaküla karusloomafarm linna olukorra keeruliseks muudab, siis seda enam me loodame teie mõistvale suhtumisele ja kaasabile! Seni oleme asjalikku infot saanud ENTEK'i juhatajalt Jaan Sei'lt. Täname!

Küsimused oleksid järgmised:

Mis aastast alates märkasite linnas kajakaid (mitte üle linna lendajaid)?

Kas on andmeid kajakate Keila linnas pesitsemise kohta (munad pesas, lennuvõimetud pojad)? Mis aastal? Kus?

Milliste majade (aadress) katustel olete märganud seal ööbivaid kajakaid? Tänavu, varem, mis kuudel, mis aastal?

Ööbivate ja ka regulaarselt puhkajate ligikaudne arvukus.

Kas kajakate arvukus linnas on viimaste aastate jooksul muutunud?

Kas olete kohanud linnas toituvaid kajakaid? Objekt?

Muud huvitavad vaatlused.

Andmed paluks saada kuu aja jooksul aadressil eet@tallinna-linnuklubi.ee

Kui ka hiljem midagi huvitavat täheldate, siis miks mitte ka hiljem.

Ette tänades, Eet ja Aarne Tuule

Sügissuvine kajakanuhtlus - 11. 09.2009

Sellal, kui paljud linnud asuvad kas rändeootel või -teedel, leidub ikka veel üksikuid hilinejaid, kes pesapaigal oma poegade tegelevad. Nii õnnestus Keila linnas 31.augustil näha, kuidas räästapääsukeste paar veel oma hiliseid pesapoegi toitis. 5.septembril oli pesa tühi ning ka linnas tegutsevate suitsupääsukeste parved olid juba palju väiksemateks kahanenud.

Viimastel päevadel oleme ka röövlindude tavalisest sagedamini kohanud. Valdav osa neist ootab aga endiselt koos hanede ja sookurgedega rändeks sobivaid põhjakaare tuuli. Meie

kandi sookured püsivad ikka veel paigal. Ohtu raba poolt üle linnaserva põldudele toituma siirduvat parve nägime igatahes veel 10.septembril. Mõni päev varem loendasid kaks linnuvaatlejat Kiia põllul koguni 450 sookurge.

Keila kajakatega on lood aga kehvad - neid on linnas tõepoolest üle mõistuse palju! Kõige rohkem on neid kas tukkumas või liikvel varahommikuti ja kui augustikuu jooksul langes linnas peatuvate hõbekajakate arvukus 3530 isendilt 870 isendini, siis 5. ja 10.septembril viibis linnas vastavalt üle 4500 ja 2800 kajaka. Nende soovimatute külaliste peamiseks tegutsemispiirkonnaks kujunes linna põhjaserv: Harju KEKi territoorium ning Uus-Paldiski mnt ja Paldiski mnt ning Luha tn vahele jäävad hooned. Vahel oli mõne maja katus kogukatest lindudest nagu üle külvatud - näiteks Põllu 1 (10.september) ja sageli Keila Kultuurikeskus (5.septembril selle katusel ligi 700 kajakat). Vähemalt mõnel korral ööbiti ka Rõõmu Kaubamaja ja selle naaberhoonete katustel. Seda rida võiks veelgi jätkata, aga ega heameelt see kellelegi küll ei valmista. Peaaegu alati oli tegemist puhkavate ja ööbivate lindudega ning vaid harva võis hõbekajakaid ka toitumas näha, aga alati maas kusagil murul, sest jäätmekäitlusega on linnas jätkuvalt kord majas. Aeg- ajalt vahetati muidugi asupaika, lisaks esineti ka kohalikel ülelendudel. Karjaküla karusloomafarmis tegutsevate hõbekajakate hirmkõrge arvukus on praeguseks tunduvalt langenud, püsides nüüd siiski ikka 10 000 kuni 12 000 isendi piirides.

Vaatame, mida toob sügis. Loodame, et Keila linnas hakkab kajakate hulk tasapisi kahanema - päevad muutuvad järjest lühemateks ning suurenenud toidumured et lase neil siin enam pikalt laiselda, mõned ehk suvatsevad meie kandist kuhugi kaugemale rännata.